

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU DERGİSİ

**JOURNAL OF NAMIK KEMAL UNIVERSITY
VOCATIONAL COLLEGE OF SOCIAL SCIENCES
(JNKUVCSS)**

Cilt: 01 / Sayı: 01 / Ekim 2019

Baş Editör / Editor-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Gökmen KANTAR

Genel Yayın Editörü / Executive Editor

Öğr. Gör. Hakan KILCI

Danışma Kurulu / Advisory Boards

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜREL	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Celal DEMİRKOL	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Erdem BİLGİLİ	Piri Reis Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Fuat TUNCER	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hamide SALHA	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep KELEŞ	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem BAKKAL	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Nihan ÖKSÜZ NARİNÇ	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sibel AKOVA	Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süreyya BAKKAL	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Maltepe Üniversitesi

Editörler / Editors

Öğr. Gör. Dr. Çağdaş İNAN	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Dr. Oktay HEKİMLER	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Dr. Tayfun İLHAN	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Dr. Umut TAÇ	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Adnan TEKAY	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Bülent Şükrü HASTÜRK	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Fatma Pelin EREL	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Kutlay ATLI KARAASLAN	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Miray ÖZDEN	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Murat ÖZ	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Nalan ATEŞ	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Nermin AKARÇAY	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Özge HABİBOĞLU	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Saniye YILDIRIM ÖZMUTLU	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Selin BAHAR	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Senem ALTAY	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Seval AKTAŞ	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Şefika AYDIN	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi
Öğr. Gör. Yeliz NAKAY	Tekirdağ Namık Kemal Ünivertesi

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU DERGİSİ

YIL: Ekim 2019

CİLT: 01

SAYI: 01

Sayfa

- **Türk Futbolunda Dil Kullanımı: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Marşlarının İçerik ve Söylem Analizi**
Gökmen KANTAR, Gözde ERSÖZ1-11
- **Madde Bağımlılığına Karşı Toplumsal Bilinç Oluşmasında Annelerin Rolü: MANNE Projesi**
Abdülhakim ASLAN.....12-18
- **Türkiye'nin Kimlik Değişimi Bağlamında Türkiye-Suriye İlişkileri (1990-2010)**
Gizem SINIR.....19-27

Türk Futbolunda Dil Kullanımı: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Marşlarının İçerik ve Söylem Analizi

Gökmen KANTAR¹ ve Gözde ERSÖZ²

¹Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İİBF/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gkantar@nku.edu.tr, 0000-0001-5020-110X

²Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, BESYO/Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü, gersoz@nku.edu.tr, 0000-0002-4848-1929

Özet

Kuramsal açıdan söylem, modernizm ile birlikte Batı'da ortaya çıkmıştır. Kavram olarak söylem, yirminci yüzyılda dilbilim, insanbilim, yazın kuram, toplumbilim bilimsel alanlarda kullanılan bir terimdir. İçinde bulunduğumuz zaman artık bir söylem zamanı olup; bilinen mevcut bilimlerin geneli söylem kavramının etkisindedir. Yaşadığımız çağda artık mutlak evrensel gerçeklik yoktur, evrensel geçerliliği olan söylemler vardır. Söylem analizi, dilin kullanılma şeklini ve yapısını inceler. Kelimeler ve cümleler açısından söylem, ilettiği mesajlar ile ideolojik bir özelliğe sahiptir. Türkiye'de Futbol kulüpleri, başarılarının ile beraber renkleri, sembolleri ve marşları ile sosyal kabul görmüşlerdir. Futbol kulüplerinin, kimliğini, tarihini ve şampiyonluklarını içeren bu marşlar; taraftarı ve sporu etkileyerek, takımların imajlarını belirginleştirmiştir. Bu çalışmada Türk Futbol'unun önemli kulüplerinden: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor marşları söylem ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Dört büyük Futbol kulübünün marşları; doğal dil kullanımı, retorik unsurları ve ele aldığı gündem konuları açısından analiz edilmiştir. Ortaya çıkan bulgular, marşlar arasında karşılaştırma yapılarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray, Trabzonspor, Söylem, Söylem Analizi, İçerik Analizi

Language Use in Turkish Football: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray And Trabzonspor Anthems; Content and Discourse Analysis

Abstract

Theoretically, discourse emerged in the West with modernism. Discourse as a concept is a term used in linguistics, anthropology, literary theory and sociology in the twentieth century. The time we are in is now a time of discourse; the general knowledge of current sciences is influenced by the concept of discourse. In our age there is no longer an absolute universal reality, there are discourses with universal validity. Discourse analysis examines the use and structure of language. Discourse has an ideological feature in terms of words and sentences with the messages it conveys. Football clubs in Turkey, together with the success of colors, symbols and anthems with their socially acceptable. These anthems include football clubs' identity, history and championships; supporters and sports, affecting the image of teams. In this study, the anthems of Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray and Trabzonspor were examined by discourse and content analysis method. Marches of the four major football clubs; natural language usage, rhetoric elements and agenda items. The findings were interpreted by comparing the anthems.

Key Words: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray, Trabzonspor, Discourse Analysis, Content Analysis

Atıf için,

Kantar, G., Ersöz, G. (2019). Türk Futbolunda Dil Kullanımı: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Marşlarının İçerik ve Söylem Analizi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 1(1), 1-11.

1. Giriş

Kuramsal açıdan söylem, toplumun bütün kesimlerince kullanılmaktadır. Kavram olarak söylem, yirminci yüzyılda dilbilim, insanbilim, yazın kuram, toplumbilim bilimsel alanlarda kullanılan bir terimdir. İçinde bulunduğumuz zaman artık bir söylem zamanı olup; bilinen mevcut bilimlerin geneli söylem kavramının etkisindedir. Yaşadığımız çağda artık mutlak evrensel gerçeklik yoktur, evrensel geçerliliği olan söylemler vardır. Her söylem, yeni bir gerçeklik inşasıdır ve dolayısıyla söylemlerde ortaya çıkan gerçeklikler söz konusudur (Sözen, 2014: 9). Devamlı olarak değişen post-modern dünyada söylemler de değişmektedir. Söyleme dayalı değişimin, olduğu alanlardan birisi de spor söylemidir. Spor alanındaki söylemin, en etkili faktörlerinden olan futbol takımlarının, “marşlarının” araştırılması; spor dilinin “yapı çözümüne” katkı sağlaması açısından önemlidir. Söylem analizi konuşma ve metinler aracılığı ile oluşan, anlam ürünleriyle ilgilenen, geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan bir araştırma yöntemidir (Van Dijk, 1991: 114). Söylem analizi eleştirel açıdan Neo-Marksistlerin, Frankfurt Okulu’nun ve Batı Marksizm’inin, söyleme yüklediği anlamı merkezine alır. Disiplinler arası kesişme noktası olan söylem, toplumsal alanda belirginleşerek kullanılır (Sözen, 2014: 83). Söylem analizine yönelik literatürü incelediğimizde daha çok Foucault merkezli, Van Dijk’ın haber söylem analiz yöntemine dayanan çalışmaların etkili olduğu görülmektedir. Söylem analizi alanında yapılan bu çalışmalar daha çok yüksek lisans ve doktora çalışmasıdır.

Nitel bir araştırma olan çalışmanın odak noktası, Türk futbol takımlarının spor dilini, söylem ve içerik analizi ile Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor takım marşları örneğinde ortaya koymaktır. Söylem analizinde ve özellikle metin incelemelerinde genellikle, postyapısalcı ve Foucault’cu söylem kuramlarından etkilenerek güç ilişkileri üzerinde durulur. Bu çalışmada, söylemin merkezi olarak, futbol dili kavramından hareketle; Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor marşları incelenecektir. Ayrıca futbol takımlarının, doğal dili, retorik unsurları ve ele aldığı gündem konuları analiz edilecektir. Sonuç olarak Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor marşları, ortaya koyulan söylem ve içerik analizi ile Türk Spor dilinin özellikleri ve toplumsal gerçekliğinin yansımaları, tanımlanması ve değişimlerini ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

2. Teorik Çerçeve

Söylem, Söylem kuramları, Söylem ve içerik analiz yöntemi ile Türk Sporunun, söylem diline genel bir bakış.

2.1. Söylem

Kuramsal açıdan söylem, toplumun bütün kesimlerince kullanılmaktadır. Kavram olarak söylem, yirminci yüzyılda dilbilim, insanbilim, yazın kuram, toplumbilim bilimsel alanlarda kullanılan bir terimdir. İçinde bulunduğumuz zaman artık bir söylem zamanı olup; bilinen mevcut bilimlerin geneli söylem kavramının etkisindedir. Yaşadığımız çağda artık mutlak evrensel gerçeklik yoktur, evrensel geçerliliği olan söylemler vardır. Her söylem, yeni bir gerçeklik inşasıdır ve dolayısıyla söylemlerde ortaya çıkan gerçeklikler söz konusudur (Sözen, 2014: 9).

2.2. Söylem Analizi

Söylem analizi konuşma ve metinler aracılığı ile oluşan, anlam ürünleriyle ilgilenen, geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan bir araştırma yöntemidir (Van Dijk, 1991: 114). Söylem analizi eleştirel açıdan Neo-Marksistlerin, Frankfurt Okulu’nun ve Batı Marksizm’inin, söyleme yüklediği anlamı merkezine alır. Disiplinler arası kesişme noktası olan söylem, toplumsal alanda belirginleşerek kullanılır (Sözen, 2014: 83). Söylem analizine yönelik literatürü incelediğimizde daha çok Foucault merkezli, Van Dijk’ın haber söylem analiz yöntemine dayanan çalışmaların etkili olduğu görülmektedir. Söylem analizi alanında yapılan bu çalışmalar daha çok yüksek lisans ve doktora çalışmasıdır.

2.3. Futbol ve Türk Futbol Hayatına Genel Bir Bakış

Futbol milyonlarca kişinin ilgisini çekmekte, futbol kulüplerinin yönetimleri ise milyonları temsil etmektedir. Dünyanın en büyük siyasi organizasyonu olan Birleşmiş Milletlere üye ülke sayısı 193 olurken, FIFA’ya kayıtlı üye ülke sayısı 211 olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek başına bu sayı bile futbolun küresel olarak nerede durduğuna dair önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Futbol artık günümüzde karşı konulmaz bir fenomen olarak ön plana çıkmıştır. Kıtalarından ülkelere, gruplardan bireylere, ekonomiden kültüre, teknolojiye kadar birçok alanı etkilemekte ve birçok alandan etkilenmektedir (Çakmak, İşlek ve Keskin: 2017, 127). Cumhuriyet Dönemi, Türk futbolunun yurt ölçüsünde örgütlendiği kulüp sayısının beklenenin üzerinde arttığı bir dönem olmuştur. 1923’de Cumhuriyet’in ilanından önce kurulan Türkiye Futbol Federasyonu, aynı yıl 21 Mayıs’ta Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği üyeliğine kabul edilmiştir. 26 Ekim 1923’de Türk Millî Futbol Takımı ilk millî müsabakasını Romanya ile İstanbul’da oynamıştır. 1954 yılında kurulan Avrupa Futbol Birliği, 1962 yılında Türkiye’yi bir Avrupa ülkesi olarak üyeliğe kabul etmiştir. 1951 yılında ise profesyonelliğin kabul edilmesi ile futbol bir meslek dalına dönüşmüş ve gelişmiştir (Aydın, 1989).

Türkiye futbol ligleri günümüzdeki yapısına kavuşuncaya kadar çeşitli isimler altında oynandı. Millî Küme adı altında toplanan ve 1937’den 1943’e kadar Maarif Mükâfâtı, 1944’ten 1951’e kadar da Millî Eğitim Mükâfâtı olarak anılan liglerden sonra 1959’da Millî Lig, bugünkü adıyla Süper Lig kuruldu. 1959 yılından itibaren düzenlenen Millî lig organizasyonları ve kupa

müsabakaları ile II. ve III. ligler, Türkiye'de futbolu önde gelen spor dallarından bir haline getirmiştir (Talimciler, 2012). Günümüzde ise futbol, popüler bir spor dalı olarak toplumun büyük bir kısmının ilgisini çekmektedir. Futbola duyulan bu ilgi, insanların futbola yüklediği anlamı ve değeri farklı hale getirmiştir. Bazıları için ise meslek olmuştur. Herkes için farklı anlama gelebilen futbol oyununun insanların algılarında da değişiklik göstermesi futbolu daha da gizemli hale getirebilmektedir (Gündüz ve Bayansaldüz: 2017: 83). Bu bilgiler ışığında çalışmanın amacı Türk Sporunun her alanında önemli yerleri olan kulüplerimizden Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor marşları söylem ve içerik analizinin incelenmesidir.

3. Gereç ve Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden söylem ve içerik analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Örneklem

Bu çalışmada Ülkemizde en çok taraftarına sahip olan futbol takımlarından Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor kulüplerinin en popüler marşları incelemeye alınmıştır. Beşiktaş Spor Kulübü' nün "Tükenme (Gücüne Güç Katmaya Geldik)"; Fenerbahçe Spor Kulübü' nün "Yaşa Fenerbahçe", Galatasaray Spor Kulübü' nün "Rerere Rarara" ve Trabzonspor Kulübü' nün ise "Uy Aha" marşlarındaki doğal dil kullanımı, retorik ve gündem konularını ele alış biçimi incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma içerisinde, marşlarda kullanılan spor dilinin özelliklerini tespit edebilmek amacıyla Van Dijk'in eleştirel söylem analizi ve Bardin'in içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem Analizi Yöntemi: Söylem analizi, konuşma ve metinler aracılığıyla oluşan anlam ürünleri ile ilgilenen geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan bir araştırma yöntemidir.

4. Bulgular

4.1. Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor marşlarındaki Doğal Dil Kullanımı

Bu çalışma içerisinde; belirlenen dört büyük futbol takımının marşlarının doğal dili, L. Bardin'in "Yıldız falı" içerik analiz yöntemi yoluyla belirlenmiştir. Böylelikle sentaksa ve sözcüklere ilişkin analizde, anlam öğelerinin sınıflaması, sayımı ve anlamın belirtenleri üstünde durulmuştur. Burada yapılacak olan analizler ile mesajın kodu (vokabüler, gramer özellikleri, anlam birimleri) incelenecektir. Bu yolla kulüp marşlarının, kelime hazinesi, ortaya çıkartılmıştır. Bardin'in formülünü metne uygularken; sayı ve tarih ifadelerini sayım dışında tutulmuştur. Birleşik yazılmayan deyimler ve bileşik ifadeleri oluşturan kelimeler ayrı ayrı sayılmıştır. Aynı kökten üretilmiş olsa da anlamı ya da cümle içindeki işlevi farklılaşan kelimeler ayrı olarak hesaplanmıştır. Sesteş kelimeler ise anlamsal ayırım gözetilmeden aynı terim olarak kabul edilmiştir. Kulüp marşları, cümle vurgusu ve kurgusu açısından incelenirken; marşların ortaya koymuş olduğu spor dili değerlendirilecektir. Kulüp marşlarının rakamsal verileri olarak Tablo 1.1'de aşağıda olduğu gibi verilmiştir.

Tablo 1.1: Spor Kulüp Marşlarının, Tek Parça İstatistikleri

	Sayfa	1
BJK	Sözcük	190
	Karakter (boşluksuz)	889
	Karakter (boşluklu)	909
	Paragraf	171
	Satır	174
	Terim sayısı	73
	Terim çeşidi	32
FB	Sayfa	2
	Sözcük	259
	Karakter (boşluksuz)	1.098
	Karakter (boşluklu)	1.112
	Paragraf	246
	Satır	248
	Terim sayısı	76
	Terim çeşidi	46

GS	Sayfa	1
	Sözcük	186
	Karakter (boşluksuz)	823
	Karakter (boşluklu)	839
	Paragraf	171
	Satır	173
	Terim sayısı	79
	Terim çeşidi	32
TS	Sayfa	2
	Sözcük	335
	Karakter (boşluksuz)	1.501
	Karakter (boşluklu)	1.531
	Paragraf	306
	Satır	309
	Terim sayısı	245
	Terim çeşidi	59

Spor kulüplerinin marşlarındaki yer alan kelimeler, terim sayısı (473), terim çeşidi (169), sayfa sayısı (6), Paragraf sayısı (894) ve satır sayısı (904) rakamsal veri olarak Tablo 1,1’de verilmiştir. Terim sayılarının, terim çeşitlerine oranlanması ile Bardin’in Yıldız falı formülü uygulanarak net sonuca varılmıştır. İncelenen dört kulüp marşında toplam (970) sözcük vardır. Bu sözcüklerin terim sayısının (473), terim çeşidine (169) oranı (O/V) oranı yaklaşık 2,79’dur. Kulüp marşlarındaki bu oran yüksek bir tekrar düzeyini yansıtmamakla beraber; zengin bir dil yapısını ortaya koyar. Kulüp marşlarının, dil zenginliği düzeyi Tablo 1,2’de aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.2: Spor Kulüp Marşlarının, Vokabüler Zenginliği

Marşların Kelime Hazinesi	Terim Türü	Terim Sayısı(O)	Terim Sayısı Oranı %	Terim Çeşidi (V)	Terim Çeşidi Oranı %	O/V	
BJK	İsimler	29	%60,4	18	%66,6	1,61	
	Fiiller	17	%35,4	7	%25,9	2,42	
	Sıfatlar	2	%4,16	2	%7,40	1	
	Amaç Sözcük	48	%100	27	%100	1,7	
	Toplam						
	Zamirler	6	%24	2	%40	3	
	Edatlar	2	%8	2	%40	1	
	Bağlaçlar	-	-	-	-	-	
	Ünlemler	-	-	-	-	-	
	Zarflar	17	%68	1	%20	17	
	Araç Sözcük	25	%100	5	%100	5	
	Toplam						
	TOPLAM		73	%100	32	%100	2,28
	FB	İsimler	20	%58,823	17	%60,7	1,17
Fiiller		10	%29,41	7	%25	1,42	
Sıfatlar		4	%11,76	4	%14,28	1	
Amaç Sözcük		34	%100	28	%100	1,21	
Toplam							
Zamirler		1	%14,28	1	%33,33	1	
Edatlar		-	-	-	-	-	
Bağlaçlar		-	-	-	-	-	
Ünlemler		-	-	-	-	-	
Zarflar		6	%85,71	2	%66,66	3	

	Araç Sözcük	7	% 100	3	% 100	2,3
	Toplam					
	TOPLAM	76	%100	46	%100	1,65
GS	İsimler	50	%84,74	24	%77,41	2,08
	Fiiller	4	%6,77	3	%9,67	1,33
	Sıfatlar	11	%18,6	4	%12,90	2,75
	Amaç Sözcük	59	%100	31	%100	1,90
	Toplam					
	Zamirler	-	-	-	-	-
	Edatlar	-	-	-	-	-
	Bağlaçlar	-	-	-	-	-
	Ünlemler	-	-	-	-	-
	Zarflar	14	%100	1	%100	14
	Araç Sözcük	14	%100	1	%100	14
	Toplam					
	TOPLAM	79	%100	32	%100	2,46
TS	İsimler	119	%77,77	27	%60	4,40
	Fiiller	22	%14,37	11	%24,44	2
	Sıfatlar	12	%7,84	7	%15,5	1,71
	Amaç Sözcük	153	%100	45	%100	3,4
	Toplam					
	Zamirler	8	%8,69	4	%28,57	2
	Edatlar	-	-	-	-	-
	Bağlaçlar	1	%1,08	1	%7,14	1
	Ünlemler	76	%78,26	4	%28,57	19
	Zarflar	7	%7,60	5	%35,71	1,4
	Araç Sözcük	92	%100	14	%100	6,57
	Toplam					
	TOPLAM	245	%100	73	%100	3,35

Vokabülerin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular, mesaj üretiminin temel repertuarını ortaya koymaktadır. İncelenen marşlarda toplam 473 sözcük vardır ve bunların 169'u farklı sözcüklerdir. Bu durumda O/V oranı yaklaşık 2,79'dur. Spor kulüplerinin marşlarındaki bu oran, çok fazla bir tekrar düzeyini yansıtmazken; dil zenginliği oranı ise yüksektir. Dil zenginliği açısından en yüksek orana sahip marş Fenerbahçe (1,65) kulübü marşı olup; sırasıyla onu, Beşiktaş (2,28), Galatasaray (2,46) ve Trabzonspor (3,35) marşları takip etmektedir. Temel kelime hazinesi açısından ise sözcük türleri sınırlı olmakla beraber isim (218 defa), fiil (43 defa) ve sıfatlar (29 defa) daha çok kullanılmıştır. Marşlarda daha çok zaferler ve kurumsal kimlik üzerinde duran kulüpler, propaganda açısından ise taraftarın semboller üzerinden, aidiyetine ve duygusal bağına vurgu yapmışlardır. Spor dili kullanımı açısından marşlar, amaç ve araç sözcüklerden daha çok amaç (294 defa) sözcüklerini kullanmıştır. Böylelikle marşlarda ortaya konulan söylem doluluk oranı yüksek bir şekilde, taraftar ile sürekli tekrar edilerek verilmiştir. Tekrar oranı ile akılda kalıcılığı en kolay marş Trabzonspor (3,35) marşı olup onu sırasıyla; Galatasaray (2,46), Beşiktaş (2,28) ve Fenerbahçe (1,65) marşları takip etmektedir. En çok kullanılan dolu sözcükler ve sözcük türleri sayısal ve yüzdesel oranları ile karşılaştırmalı bir şekilde Tablo 1.3'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 1.3: Marşlarda, En Sık kullanılan Amaç Sözcükler

	Sıra	İsim	Frekans	Fiil	Frekans	Sıfat	Frekans
BJK	1	Beşiktaş	8	Gelmek	8	Sevda	1
	2	Ter	2	Olmak	3	Bu	1
	3	Forma	2	Katmak	2		
	4	Beyaz	2	Yaşamak	1		
	5	Bir	2	Tutmak	1		
	6	Siyah	1	Sevmek	1		
	7	Sevda	1	Anlamak	1		
	8	Nefes	1				
	9	Kartal	1				
	10	Umut	1				
FB	1	Fener	4	Yaşamak	4	Mutlu	2
	2	Kalp	2	Olmak	2	Sen	2
	3	Renk	1			Birer	1
	4	Ata	1			Hiçbir	1
	5	Tarih	1			Bu	1
	6	Mazi	1				
	7	Dostluk	1				
	8	Cihat	1				
	9	Can	1				
	10	Lefter	1				
GS	1	Galatasaray	4	Var	2	Re	9
	2	Cimbom	3	Yenmek	1	Ra	9
	3	Spor	3	Kavuşmak	1	Gassaray	6
	4	Kol	2			Her	2
	5	Bir	2			Son	1
	6	Beşik	2			Tek	1
	7	Sami	1			Nice	1
	8	Ruh	1				
	9	Zafer	1				
	10	Sarı	1				
TS	1	Trabzon	48	Vurmak	6	Efsane	3
	2	Kupa	5	Ezmek	4	Tek	2
	3	Gol	5	Sormak	2	Belli	2
	4	Karadeniz	3	Var	2	Bu	2
	5	Bordo	3	Gelmek	2	Yok	1
	6	Sevda	2	Omuzlamak	1	Artık	1
	7	Mavi	2	Yazmak	1	Genç	1
	8	Oda	2	Tutmak	1		
	9	Ateş	2	Devirmek	1		
	10	Ali	1	Getirmek	1		

Spor kulüplerinin marşlarındaki doluluk oranı, amaç sözcükler açısından incelendiğinde birinci sırada isimler, ikinci sırada fiiller, üçüncü sırada ise sıfatlar olarak belirlenmiştir. Marşlarda en çok kullanılan isimler Trabzon (48 defa), Beşiktaş (8 defa), Fenerbahçe (4 defa), ve Galatasaray (4 defa) yani kulüplerin kendi adlarıdır. Fiillerde ise durum en yüksek oran “gelmek” fiili (8 defa) ile Beşiktaş marşına aittir. Onu sırasıyla; “vurmak” fiili ile (6 defa) Trabzonspor, “yaşamak” fiili (4 defa) ile Fenerbahçe ve “var olmak” fiil ile (2 defa) Galatasaray takip eder. Sıfat olarak ise en yüksek kullanım nitelemeleri olan “re re re-ra ra ra” ile Galatasaray (9 defa) marşına aittir. Marşlardaki araç sözcüklerin doluluk oranı ise aşağıda gösterilen Tablo 1.4’te aşağıda karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 1.4: Marşlarda En Sık kullanılan, Araç Sözcükler

	No	Zamir	Frek	Bağlaç	Frek	Edat	Frek	Zarf	Frek	Ünlem	Frek
BJ	1	Senin	4	-	-	Gibi	1	-	-	-	-
K	2	Sen	2			Mu	1				
	1	Bu	1	Ve	1	-	-	Ne	2	-	-
FB	2	Seni	2								
	3	Sen	2								
GS	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	1	Kim	4	De	1	-	-	Hiç	2	Hay	64
TS	2	Sen	3					Yine	2	Uy	6
	3	Biz	3					Diye	2	Aha	3
	4	Ne	1					Nerde	1	He	3

En çok kullanılan araç sözcükler incelendiğinde birinci sırada zamirler (22), ikinci sırada zarflar (9), üçüncü sırada edatlar (2), dördüncü sırada bağlaçlar (2) ve beşinci sırada ise ünlemler (76) yer almaktadır, fakat ünlemler sadece Trabzonspor marşında çok yoğun olarak kullanmıştır. Vokabüler zenginliğin incelenmesinde yapılan araştırmalarda genel olarak ünlemler yer almamaktadır. Marşlarda vurgu ve tonlamada önemli bir araç olan ünlemler, yapılan bu çalışma içerisinde yer almıştır. Marşlar içerisinde zamirlerin genel olarak kullanım sebebi, kulüp marşlarının yazılma sebebinde saklıdır. Nitekim bu marşlar aidiyeti sağlama ve kurumsal kimliği pekiştirmek için taraftara yönelik propaganda niteliğinde yazılmışlardır. Kullanım biçimi açısından kurumsal kimliği tercih ederken “biz” zamiri ön plana çıkarken; taraftara seslenirken “sen” zamirini kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu zamirleri kullanma nedenleri arasında samimi bir dil kullanma nedeni yatmaktadır. Spor kulüplerinin marşlarında kullanılan fiil kiplerinin frekansı aşağıda ki Tablo 1,5’de genel olarak verilmiştir.

Tablo 1.5: Marşlarda Kullanılan Fiillerin Çekim Kipleri

	Fiil Kipleri	Frekans		Kullanım Alanı Dinleyicinin Üzerinde
		Terim Sayısı	Terim Oranı	
BJK	Emir	-	-	Öğüt
	Mastar	6	11	Sonuç
	Geçmiş Zaman	4	11	Olmuş bitmiş şeyler
	Şimdiki Zaman	-	-	Durum
	Gelecek Zaman	-	-	Kesin Gelecek
	Şart Kipi	1	1	Olası Gelecek
Toplam	Fiil Kipi	11	23	
FB	Emir	1	8	Öğüt
	Mastar	9	13	Sonuç
	Geçmiş Zaman	1	7	Olmuş bitmiş şeyler
	Şimdiki Zaman	-	-	Durum
	Gelecek Zaman	-	-	Kesin Gelecek
	Şart Kipi	-	-	Olası Gelecek
Toplam	Fiil Kipi	22	52	
GS	Emir	-	-	Öğüt
	Mastar	3	3	Sonuç
	Geçmiş Zaman	-	-	Olmuş bitmiş şeyler
	Şimdiki Zaman	-	-	Durum
	Gelecek Zaman	-	-	Kesin Gelecek
	Şart Kipi	-	-	Olası Gelecek
Toplam	Fiil Kipi	3	3	
TS	Emir	2	60	Öğüt
	Mastar	-	-	Sonuç
	Geçmiş Zaman	4	4	Olmuş bitmiş şeyler
	Şimdiki Zaman	-	-	Durum
	Gelecek Zaman	1	1	Kesin Gelecek

	Şart Kipi	1	1	Olası Gelecek
Toplam	Fiil Kipi	11	66	
	Emir	3	68	Öğüt
	Mastar	18	27	Sonuç
	Geçmiş Zaman	9	22	Olmuş bitmiş şeyler
Genel Toplam	Şimdiki Zaman	-	-	Durum
	Gelecek Zaman	1	1	Kesin Gelecek
	Şart Kipi	2	2	Olası Gelecek
Toplam	Fiil Kipi	33	120	

Marşlarda kullanılan fiillerin zamanları incelendiğinde ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Çünkü asıl görevi geleceği öngörmek olan yıldız falında gelecek zaman kullanımı yüksek olarak beklenirken; kulüp marşlarında tespit edilen durum, beklentileri karşılamaktan uzaktır. Gelecek zaman kullanım oranı (1) ile dördüncü sırada yer almıştır. Diğer yandan ise emir (68) kipi birinci sırada yer alırken, mastar (27) kipi ikinci sırada, geçmiş zaman (22) üçüncü sırada, şart (2) kipi dördüncü sırada ve son sırada ise hiç kullanılmayan şimdiki zaman (0) yer almıştır. Gelecek zaman kullanımı daha çok muktedir olma anlamında taraftara verilen kararlılık üzerinde Trabzonspor marşında etkili olmuştur. Diğer yandan geçmiş zaman kullanımı ile kurumsal kimliğin mazisi ve başarıları üzerinde vurgu yapılarak; taraftarın bu süreç içerisindeki katkısı özellikle Beşiktaş marşında belirtilmiştir. Mastar kipi kullanımı ile marşını daha geniş zamanlı bir yapı ve anlama kavuşturarak taraftarına mesaj veren kulüpler özellikle Fenerbahçe ve Galatasaray olmuştur. Ayrıca yazılan marşı ile hem kulübünü hem de taraftarını emir kipleri kullanarak sürekli motive eden takımlar Trabzonspor ve Fenerbahçe'dir. Genel olarak kulüp marşları taraftar üzerinde kararlılık, devamlılık ve başarıya uygun bir söylemdir. Söylemin ortaya çıkışı kulüplerin kuruluş dönemi, öncesi ve sonrasında eriştikleri başarıları vurgulayarak; kazanılan zaferler ile taraftara inanç, hırs, güven ve moral kazandırmaktır.

4.2. Spor Kulüplerinin Marşlarda Kullandığı Retorik

Spor kulüplerinin marşlarında kullanmış oldukları retorikçi açığa çıkarmak için, marşlarında muhatap alınan kişi veya hedef kitle ile sembol ve kurumları belirleyerek, yapmış oldukları söz konusu seslenişin hangi duyguyla gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Aşağıda verilen Tablo 1.8'de, marşların doğrudan hitap ettikleri kişi, grup, sembol ve kurumları göstermektedir. İlgili tablo oluşturulurken, marşların açıkça hitap ettikleri kişi ve gruplara dair kullanmış oldukları kişi zamirleri ve yüklemeler de duygu tekrarı olarak sayılmıştır. Hitaplarda kullanılan olumlu tekrarlar (+) işareti ile gösterilirken olumsuz tekrarlar ise (-) imi ile gösterilmiştir. Ortaya çıkan duygu değerleri ise marşların kullanılan söz dizimine bağlı olarak sempati/antipati olarak belirlenmiştir.

Tablo 1.6: Spor Kulüplerinin Marşlarda Kullandığı Retorik

Sıra	Muhatap	BJK		FB		GS		TS	
		Duygu	Tekrar	Duygu	Tekrar	Duygu	Tekrar	Duygu	Tekrar
1	Trabzon							+	48
2	Fenerbahçe			+	9				
3	Beşiktaş	+	8						
4	Kanarya	-	-	+	1			-	1
5	Kartal	+	1					-	1
6	Gol			+	1			+	5
7	Cimbom					+	3	-	1
8	Forma	+	2					+	1
9	Sevda	+	1					+	2
10	Kalp	+	1	+	4	+	1		

Spor kulüpleri marşlarında genellikle olumlu bir dil kullanarak taraftarlarına mazilerinin başarılarla dolu olduğunu hissettirmişlerdir. Ayrıca kurumsal kimliklerini, kendileri belirlemiş oldukları semboller ile özdeşleştirerek diğerlerinden farklı olduklarını hissettirmişlerdir. En çok retoriksel tekrarı kulüpler, kendi isimleri ve üretilen değerleri üzerinden yürüterek, markalaşma yoluna gitmişlerdir. Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray; sadece kendi marka değerlerini ön plana alırken, Trabzonspor ise üç büyükler ile olan mücadelesine de atıfta bulunmuştur.

4.3. Spor Kulüplerinin Marşlarında Gündem Konularını Ele Alış Biçimi

Spor Kulüplerinin, marşları olmasını istedikleri ve tercih ettikleri marş bestelerinde, gündem konularını ele alırken, kullandıkları anahtar kelimeler belirlenmiştir. Bu anahtar kelimeler Türk Futbolunun, genel gündemine göre belirlenirken, bunun yanı sıra kulüplerin marşlarında kendi gündemlerini, kamuoyuna ve taraftarına mal etmeye yönelik olarak da oluşturmuş oldukları retoriksel söylemlerdir. Bu belirlenen kavramlar, marşların genel başlıklarını ve kapsama alanını belirlemektedir. Kulüplerin kendi gündemini kamuoyuna ve taraftarına mal etmek için oluşturduğu, milli kavramlar Tablo 1.7’de aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.7: Spor Kulüplerinin Marşlarındaki Milli Kavramlar

Milli Kavramlar	GS	FB	BJK	TS
1 Fetih		+		
2 Türk		+		
3 Mazi		+		
4 Tarih		+		
5 Ay	+			
6 Yıldız	+		+	
7 Zafer	+			
8 Türkü			+	
9 Halay			+	
10 Kıbrıs				+

Spor kulüpleri marşlarında, gündemi belirlerken Tablo 1.7’den de anlaşılacağı üzere, Milli kavramlar üzerinde daha çok genel bir kamuoyu belirlemeye özen gösterirken özellikle milli kimliğin altını çizerek birlik ve beraberliği vurgulama yoluna gitmiştir. Trabzonspor marşında “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı” üzerinden yine vurgu yaparak; KKTC’deki kazandığı kupayı gündeminde tutmuştur. Galatasaray ise Ay Yıldız üzerinden Türk Bayrağının birleştirici gücünü vurgularken; bayrağı zaferler ile dalgalandırdığını belirtmiştir. Beşiktaş ise daha çok Milli kültür üzerinden “Türkü ve Halay” üzerinden “Halkın Takımı” imajını korumuştur. Fenerbahçe ise diğer spor kulüplerinin dışında marşında en çok milli kimlik vurgusu yapan takım olmuştur. Ayrıca Fenerbahçe mazisinin ile bir tarihi başarılar ile dolu olduğunu altını çizmiştir. Spor kulüplerinin, marşlarında kullandığı diğer kavramlar Tablo 1.8’de aşağıda olduğu gibi verilmiştir.

Tablo 1.8: Spor Kulüplerinin Marşlarındaki Diğer Kavramlar

Diğer Kavramlar	GS	FB	BJK	TS
1 Kalp	+	+		
2 Yaşa		+		
3 Sen		+		+
4 Cimbom	+			
5 Sarı	+	+		
6 Gol	+			+
7 Aşk			+	
8 Ölümsüz	+			
9 Marş			+	
10 Spor	+			
11 Kupa	+			+
12 Şampiyon	+			+
13 Sevdalı			+	
14 Kanarya		+		
15 Sürgün			+	
16 Kartal			+	

17	Karadeniz	+
18	İhtilal	+
19	Trabzon	+
20	Hayde	+

Spor kulüpleri, marşlarında özellikle taraftarlarına şahsen ve camialarının bütün kesimlerine seslenmişlerdir. Kulüpler, mazilerindeki başarılarla vurgu yaparak; kendilerine ait simge ve semboller ile akılda kalıcı olma yönüne gitmişlerdir. Ayrıca her kulüp kendi takımının diğer rakiplerden farklı olduğunu ortaya koyarak; ayrıcalıklı bir belirginleşmenin altını çizmiştir. Diğer yandan kulüpler geçmişlerindeki başarıların altını çizirken; geleceğe dair zaferlerin kendilerini beklediğini iddia etmişlerdir.

5. Sonuç

Doğal dil incelemesinde ortaya çıkan Tablo 1.2 ve 1.3’de genel olarak verilen bilgiler spor kulüplerinin marşlardaki dilinin kelime hazinesini ortaya koymaktadır. Marşların, metin içeriğine bakıldığında 473 terim sayısı ve 169 terim çeşidinden oluşmaktadır. Buna göre marşların tekrar oranı ortalama olarak 2,79’dur. Spor kulüplerinin, metinlerine bakıldığında; marş metinlerindeki terim sayısının çeşitliliği, marşların kelime hazinesinin ne kadar çok zengin olduğunu göstermektedir. Diğer yandan ise tekrar oranını bu kadar çok yüksek oranda yer alması, propaganda olgusunda kalıcılık açısından önem taşımaktadır. Marşların genelinde, spor dilinin mantığı içerisinde, kamuoyunun geneline yönelik basit ve sade bir dil kullanma yolunun tercih edildiği gözlemlenmektedir. Doğal dil kullanımını gösteren Tablo 1.3’de konuşma metinlerinin içerisinde amaç sözcükler olarak nitelendirdiğimiz isim, fiil ve sıfatların, konuşmalarda kullanıldıkları oran verilen mesajın yükünün taşımak olarak değerlendirilmelidir. Konuşma metinlerinde kullanılan 473 terim çeşidinin 294’ü amaç sözcüklerden oluşması, taraftara ve kamuoyuna verilen mesajların güçlü olarak taşındığının bir göstergesi olarak değerlendirilir. Diğer yandan ise konuşma metinlerinde kullanılan araç sözcükler Tablo 1.4’te konuşma metinlerinin içerisinde zamir, zarf edat bağlaç ve ünlem olarak yer almaktadır. Araç sözlüklerin konuşma metinleri içerisindeki görevi vurgu, dikkat çekme ve anlatımı güçlendirme görevini üstlenmektedir. Marşlarda kullanılan fiillerin zamanları incelendiğinde ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Çünkü asıl görevi geleceği öngörmek olan yıldız falında gelecek zaman kullanımı yüksek olarak beklenirken; kulüp marşlarında durum, beklentilerin dışında tespit edilmiştir. Spor kulüpleri daha çok geçmiş ile gelecek arasında bir söylem oluşturmuştur. Genel olarak kulüp marşları taraftar üzerinde kararlılık, devamlılık, aidiyet ve başarılarla uygun bir söylemdir. Söylemin ortaya çıkışı kulüplerin kuruluş dönemi, öncesi ve sonrasında başarıları anlatarak; kazanılan zaferler ile taraftara inanç, hırs, güven ve moral vermektir. Spor kulüpleri marşlarında genellikle olumlu bir dil kullanarak taraftarına tarihlerinin zaferlerle dolu olduğunu göstermiştir. Ayrıca kurumsal kimliklerini, kendilerine ait semboller ile özdeşleştirerek farklı olduklarını hissettirmiştir. En çok retoriksel tekrarı kulüpler, kendi isimleri ve üretilen değerleri üzerinden yaparak markalaşma yoluna gitmişlerdir. Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray; sadece kendi marka değerlerini ön plana alırken, Trabzonspor ise üç büyükler ile olan mücadelesine de atıfta bulunmuştur.

Teşekkür

Bu çalışma İstanbul/ Nişantaşı Üniversitesinde 26-28 Nisan 2018’de yapılan I. ULUSLARARASI BEDEN EĞİTİMİ, SPOR, REKREASYON VE DANS KONGRESİ’deki “Türk Sporunda Dil Kullanımı: Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor Marşlarının İçerik ve Söylem Analizi” adlı tebliğ çalışmasından genişletilerek yapılmıştır.

Kaynakça

- Arkan Ü. (2004) “Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma” Konya, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın N. (1989). Futbol 1. Ankara: Başkent Yayınevi.
- Bilgin N. (2006) Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakır, R. ve Çalmuk, F. (2001) Recep Tayyip Erdoğan: bir dönüşüm öyküsü. İstanbul: Metis Yayınları. Demir, Z, (2008), Bir Dini Söylem Analizi (Psikolojik Bir Yaklaşım), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Çakmak, MN., İşlek MS. ve Keskin, U. (2017) Türk Futbol Kültürünün Küreselleşme Kavram ve Süreçleri Bağlamında Değerlendirilmesi, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 19 (33): 125-133.
- Çetin, B. (2003) Türk Siyasetinde Bir Kasımpaşalı, Tayyip Erdoğan. İstanbul: Gündem Yayınları.
- Doltaş, D. (2009) Söylem ve Yazın, Ahmet Kocaman (Derleyen), Söylem Üzerine, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, ss. 48–55.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2013) “Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde Polise Taş Atan Çocuklar Örneği”, Ankara SBF Dergisi, 5

Ekim 2015 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1425/16041.pdf>

Ekşi H. ve Hilal Ç. (2008) Söylem Analizi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, C. 27, 99-117, İstanbul.

Eraslan, L. (2016) "Liderlik Olgusunun Tarihsel Evrimi, Temel Kavramlar ve erişim tarihi: 23.05.2016
<http://www.milliyet.com.tr/1999/04/22/siyaset/siy11.html>

Ete, H. (2011) 12 Haziran 2011 Seçimleri. SETA Analiz Dergisi. İstanbul, sayı: Aralık s.13-46.

Foucault, M. (1987) Söylemin Düzeni. Çeviren: Turhan Ilgaz, İstanbul: Hil Yayınları.

Gökçe O., Akgün B. ve Karaçor S. (2002) Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 4, ss,1-44.

Gökçe, O., (2006), İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gündüz M ve Bayansalduz M. (2017) Türk Toplumunun Futbola Yüklediği Değer Algılarının Öğretmen Adaylarının Görüşleri Bakımından Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2017/2, Sayı:27, s.81-95.

İnsel, A. (2011) 12 Haziran Seçimleri: Yine AKP Attı, 3-0 "Burada Herkes Mağdurdur". İstanbul, Birikim Dergisi, sayı: 267,ss 15-23.

Kantar, G. (2016) Türk Siyasetinde Politik Dil Kullanımı: Recep Tayyip Erdoğan'ın Miting Konuşmalarının Siyasal Söylem Analizi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Kantar, G. (2018) Söylem Üzerine Notlar, Detay Yayıncılık, Ankara.

Kaya, V. (2003) Yumuşak karizma: Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliği üzerine bir deneme. İstanbul: Sis Yayıncılık.

Komsuoğlu, A. (2003) Siyasal Liderlik ve Süleyman Demirel Örneği. İstanbul: Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi.

Mutlu, E. (2008). İletişim Sözlüğü, Beşinci Basım, Ankara: Ayraç Kitabevi.

Sözen, E. (2014) Söylem. Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Talimciler, A. (2012). Toplumsal Yapı ve Değişim Ekseninde Türkiye'de Spor/ Futbol:1920-2012. 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim içinde. Derleyenler Alpkaya, F., Duru, B. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Tavşancıl E. ve Aslan E. (2001) İçerik Analizi Uygulama ve Örnekleri. İstanbul, Epsilon Yayın evi.

Turan, AE. (2004) Türkiye'de Seçmen Davranışı, Önceki kırılmalar ve 2002 Seçimi. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Van Dijk, T. A (1991) Racism and the Press, Routledge London and New York.

Van Dijk, T. (2003) Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım (Çev. Nurcan-ATEŞ), Barış Çoban (Der.), Söylem ve İdeoloji, İstanbul, Su Yayınevi.

Yıldırım, E. (1999) İktidar mücadelesi ve din. İstanbul: Bilge Yayınları.

Yıldırım, E. (2002) 66-70 AKP: Bir Politik Tasarımın Sosyolojik Temsiliyeti. Birikim Dergisi, sayı: 163164, ss 66-70.

Yiğitbaşı, GK. (2015) "22 Temmuz'dan 7 Hazirana Kampanyalar Ekseninde Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK PARTİ) Siyasal İletişimi". İstanbul: SETA yayınları.

Madde Bağımlılığına Karşı Toplumsal Bilinç Oluşmasında Annelerin Rolü: MANNE Projesi

Abdulkhakim ASLAN¹

¹İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, elbiakif@gmail.com, 0000-0002-9932-9580

Özet

Yapılan bir çok araştırma sonucunda, madde kullanımının küçük yaş gruplarına kadar indiği, herkes için potansiyel bir tehlike arz ettiği, ailelerin bağımlılık hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı, çocuklarının madde kullanımından şüphelendikleri zaman onlara karşı nasıl davranacakları konusunda yoğun kaygı yaşadıkları gözlemler ve veriler neticesinde elde edilmiştir. Bu verilerden yola çıkılarak MANNE (Mahalle Anneleri) projesi hayata geçirilmiştir. Manne projesi; bir önleme projesidir. Bağımlılık hakkında annelerin akrabaları tarafından eğitilmesini amaç edinen toplum temelli bir projedir. Toplumu temel almasının en büyük nedeni; bağımlılık bölgesel ya da kişisel bir sorun değil, toplumsal bir sorun olup, herkesin bilinçlenmesi gereken bir alan olmasıdır. Bağımlılık yapıcı maddelerin alınmasının ve yayılmasının önlenmesi; bağımlılığın toplumda yarattığı tahribatın azaltılarak, toplumun sağlıklı bir yaşam sürmesi ve pozitif davranışlar sergilemesi maksadıyla yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madde Bağımlılığı, Bağımlılıkta Annelerin Rolü, Algılanan Sosyal Destek, Mahalle Anneleri (MANNE)

The Role of Mothers in The Formation of Social Awareness Against Addiction: MANNE Project

Abstract

As a result of many researches, it has been observed that substance abuse goes down to small age groups, poses a potential danger for everyone, families do not have enough information about addiction, and they have intense anxiety about how their children will behave when they suspect substance abuse. Based on these data, MANNE (Neighbourhood Mothers) project was implemented. Manne project; is a prevention project. It is a community-based project aimed at educating mothers about addiction by their peers. The main reason for taking society as a basis; dependence is not a regional or personal problem, but a social problem, which is an area where everyone should be conscious. Preventing the intake and spread of addictive substances; by reducing the damage caused by addiction in the society, the society is carried out in order to lead a healthy life and to exhibit positive behaviours.

Key Words: Substance Addiction, Role of Mothers in Addiction, Perceived Social Support, Neighbourhood Mothers (MANNE).

Atif için,

Aslan, A. (2019). Madde Bağımlılığına Karşı Toplumsal Bilinç Oluşmasında Annelerin Rolü: MANNE Projesi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 1(1), 12-18.

1. Giriş

Madde bağımlılığı tüm toplumlar için ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Madde bağımlısı kişiler ise gün geçtikçe artmaktadır. Madde bağımlılığının toplumda neden olduğu, olumsuz etkiler, beraberinde madde kullanımının yaygınlığının belirlenmesi, madde kullanımının sebeplerinin belirlenmesi ve zararlı maddelerin kullanımının önlenmesi adına çok sayıda çalışma yapılmasında etkili olmuştur. Türkiye genç nüfusun yaygın olduğu bir ülkedir. Genç nüfusun fazla olması ile birlikte Türkiye de madde kullanımının artmasını engellemek için çaba sarf edilmektedir (Süngü, 2014: 42). Bağımlılık yapıcı maddelere bağlanma yaşı daha çok ergenlik ve erişkinlik dönemleridir.

Ergenlik, bireyin kişilik kazanma ve kendini tanıma dönemi olduğu için kişi bu dönemlerde sosyal veya asosyal olabilir. Bu dönemlerde ailenin özellikle de annenin çocuğu ile daha fazla ilgilenmesi, ilgilenirken de onu bilinçlendirmesi gerekmektedir. Ergenlik kişide kaygı düzeyini arttırarak stresli bir yaşam sürmesine neden olur. Stresli yaşam, kişilerin madde kullanımını arttırmaktadır (Hong ve Giannakopoulos, 1994; Lanier, Nicholson ve Duncan, 2001). Ayrıca dünyada yönetimde ve sosyo-ekonomik konularda kadının rolü önem taşımaktadır (Sakınç ve Uğurlu 2013:57).

Bağımlılık yapıcı madde kullanımı Türkiye ve dünya için ciddi bir sağlık sorunu olmaktadır. Bağımlılık yapıcı madde kullanımı, genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Madde kullanımı ile ilgili gerekli önleme çalışmaları yapılmasına rağmen madde kullanımı gün geçtikçe artmaktadır (Turhan, İnandı, Özer ve Akoğlu, 2011: 9). Bağımlılık yapıcı madde kullanımı ve bu maddelere bağımlılık, dünyanın birçok yerinde insan sağlığı için tehlike arz etmektedir. Bağımlılık yapıcı maddelerden en yaygın olanları sigara ve alkoldür. Bunları diğer uyarıcı maddeler izlemektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2016: 511). Dünya genelinde gerçekleşen ölümlere bakıldığında, her on kişiden birinin madde kullanımı nedeniyle yaşamının son bulduğu görülmektedir.

Madde kullanımının ve bağımlılığının önlenmesinin ulusal ve uluslararası ihtiyaçlara yanıt veren bir yapıda olması, bu önleme türünün etkinliğinin değerlendirilmesini önemli konuma getiren hususlardan bir tanesidir. Bu çalışma ile birlikte madde bağımlılığının bu yönde değerlendirmesi yapılmaktadır.

Türkiye'de bu alanda çalışmalar yapan kurum ve kuruluşların etkinliğinin analiz edilerek önlemede annenin rolünün belirlenmesi çalışmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Amaca ulaşabilmek için MANNE projesini araç olarak kullanılması da ilgili konulara açıklık getirilmesi de çalışma kapsamındaki önceliklerden bir tanesidir.

Madde bağımlılığına karşı toplumsal bilinç oluşmasında annelerin bağımlılığa doğrudan etkileri, çalışmanın problemini meydana getirmektedir. Çalışmada yapılacak olan araştırmada tüm Veriler SPSS 22.0 paket programında analize analizi yöntemi kullanılması tercih edilmiştir. Çalışma planına göre çalışmada nasıl bir yol izleneceğine ilişkin bilgi paylaşımı yapılmaktadır. Bağımlılık kavramı ve çeşitleri hakkındaki genel inceleme, ikinci bölümü oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde Türkiye'de madde bağımlılığı, Dünya ölçeğinde değerlendirme. Dördüncü bölümde aile ve madde bağımlılığının durumu. Annelerin bağımlılığı önlemede ki yeri ve önemine yönelik açıklamalar ve Mahalle Anneleri Projesi (MANNE) dördüncü bölümde yer almaktadır. Beşinci bölümde konu ile ilgili yapılan araştırma ve anket sonuçları sunulmuş ve hipotez sonuçları hakkında yorumlar sunulmuştur. Yapılan değerlendirmeler neticesinde ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara dair getirilen önerilerin ortaya koyulması ile birlikte çalışma sonlandırılmaktadır.

2. Amaç-Yöntem

Literatürde temel bağımlılık bilgileri incelenmiş, hastaların aileleri ile görüşülmüş ve 10 ifadeden oluşan 3'lü likert tipi bir form hazırlanmıştır. Hazırlanan bu form Proje kapsamında gönüllü olarak çalışan annelere pilot olarak uygulanmış anlaşılmayan ifadeler revize edilmiştir. Eğitim verilecek kişilere eğitimin öncesinde ön test, eğitim sonrasında ise son test olmak üzere toplam 1172 kişiye uygulanarak bağımlılık noktasında toplumsal tutum ve farkındalığın ölçülmesi planlanmıştır.

Projede görev alan Mahalle Anneleri (MANNE) bağımlılık kapsamında;

- Bağımlılık nedir?
- Uyuşturucu madde nasıl bir şey?
- Bağımlılık nasıl gelişiyor?
- Önlemek için neler yapmak lazım?
- Bağımlı olup olmadığını nasıl anlarım?
- Kullandığını anlarsanız ne yapmak lazım?
- Arkadaşı uyuşturucu kullanıyor, ne yapabilirim?
- Sigara içen çocuğa nasıl yaklaşmalıyız?

Konu başlıklarından oluşan teorik ve pratik içeriğe sahip bir eğitimden geçirilmiştir.

3. Tartışma

Bu proje ile genel hedef olan, toplum sağlığı ve sosyal bütünleşme ilkesi dikkate alınarak; projenin birinci önceliği olan, madde ve davranış bağımlılıklarının önlenmesine yönelik olarak İlçe genelinde annelere, bağımlılığın zararları ve korunma yöntemleri ile sınırlı kalmayan çözüm odaklı terapi teknikleri ile özel eğitimler verilerek hem çocuklar hem de ailelere ulaşılabilecektir. Bu şekilde ebeveynlerin bilgileri artırılarak aile eğitimi ve rehberliği uygulamalarına katkı sağlanacaktır. MANNE'lere verilen eğitimlerin bir diğer odak noktası annelere, sorunlarla mücadele edebilme, uzlaşma ve problem çözüme, "hayır" diyebilme becerilerini geliştirmek üzerine kurgulanmıştır. Bununla birlikte bu sistemde, ilçe genelinde yapılacak seminerlerin de içerisinde olmak üzere gençler, aileler ve hizmet sağlayıcılar gibi toplumun farklı kesimlerine yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılarak yazılı ve görsel eğitim materyalleri ile katkı sağlanacaktır.

Anneler ile bire bir ve gruplar halinde yapılan görüşmeler neticesinde ulaşılan veriler çok kıymetlidir. Ülkemizde bu tür verilerin toplanması son derece zahmetli ve ciddi anlamda maddi destek gerektirmektedir. Bu sistem bu tür bir veri setinin çok uzun yıllar boyunca toplanmasını sağlarken aynı zamanda bireylerin izlenmesi esnasında yıllar içinde ortaya çıkabilecek olumlu ya da olumsuz sonuçların nedenlerinin analiz edilmesine yardımcı olacaktır. Bu anlamda şimdiye kadar ülkemizde yapılmış kapsamlı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Nihai Yararlanıcılar: MANNE'ler yapacakları bu çalışmada alacakları tutum ile ilçenin sosyal kalkınmasına katkı sağlayacaklardır. Ayrıca kamusal ve özel teşebbüsler açısından dünyada ve Türkiye'de önemli bir açığın bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir alanda yapılacak proje ile sadece Küçükçekmece ilçesi değil İstanbul özelinde Türkiye için bir model ve ciddi bir artı değer oluşturulacaktır.

Beklenen Sonuç: Küçükçekmece'de yaşayan 385.163 kadın nüfusa madde bağımlılığı hakkında bilimsel yöntemler çizgisinde bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılarak madde bağımlılığı konusunda farkındalık oluşturulması. Ulaşılan kişilerin madde bağımlılıklarıyla ilgili bilinç düzeyi, yapılan anketlerden alınan verilerin gerisindeki temel belirleyiciler ile ilgili ciddi anlamda bilgi elde edilmesine neden olacaktır. Bu bilgiler; İlçe Sağlık Müdürlüğü başta olmak üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda da kaynak olarak kullanabilecekleri değerli bir veri bankası haline getirilecektir.

4. Bulgular

Eğitim verilen 1172 kişinin kadınlardan oluştuğu saptanmıştır. Eğitim verilen kişilerden; 38 tanesinin okuma yazmasının olmadığı bunda %3,2'lik bir orana denk geldiği, Eğitim grubunun %56,8'inin lise öncesi gruptan oluştuğu, %26,4'ünün lise mezunu olduğu ve %16,7'sinin ise üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlardan hareketle eğitim verilen kesimin büyük yüzdeliğinin ilkökul mezunu annelerden oluştuğu bulunmuştur.

Yapılan ilk analizlerden elde edilen sonuçlara göre, 1172 anneye ulaşılmış olmakla birlikte, bağımlılıkla ilgili farkındalık yaklaşık 2 kat artmış olduğu saptanmıştır. Bilgi puanı ortalamasının ön ve son test arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bulgular bilgi düzeyinin %179 oranında arttığını göstermektedir.

4.1 İstatistiksel analiz

Tüm Veriler SPSS 22.0 paket programında analiz edildi. Sürekli verilerin gösterimi medyan (minimum-maksimum) ve (standart sapma) ile verildi.

4.2 Hipotez testi

Bu çalışmanın amacı, MANNE projesi kapsamında eğitim almak isteyenlerin eğitim öncesi ve sonrası bilinç düzeyleri arasında farklılık olup olmadığının incelenmesidir. Genel olarak tablolarda eğitim sonrası bilinç düzeyinin arttığı saptanmıştır.

Bu artışın istatistiksel bir artış olup olmadığının Wilcoxon testi kullanılarak araştırılacaktır.

Araştırmaya katılan annelerin eğitim öncesi ve eğitim sonrasında, katıldıkları eğitim sonrası yapılan anketler anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için ön test ve son test kullanılarak Eşleştirilmiş Gruplar İçin Wilcoxon Testi uygulanmıştır.

Bu amaçla eğitim öncesi anket sorularına verilen yanıtlar ve eğitim sonrası anket sorularına verilen yanıtlar karşılaştırılmıştır. EK4'de görüldüğü gibi RANK değerleri test öncesi ve sonrası değişmektedir. Ancak asıl önemli olan istatistiksel olarak farklılığın görülmesidir.

Test hipotezleri EÖ eğitim öncesi ve ES eğitim sonrası olmak üzere aşağıdaki gibidir.

$H_0: \mu_{EÖ} = \mu_{ES}$ Eğitim öncesi ve sonrası arasında fark yoktur

$H_1: \mu_{EÖ} \neq \mu_{ES}$ Eğitim öncesi ve sonrası arasında fark vardır.

Test sonuçları aşağıda görülmektedir.

Çizelge 1: b1-a1 Test İstatistikleri

	b1 - a1
Z	-8,091 ^b
Asymp, Sig, (2-tailed)	0,000

Bağımlılık bir hastalıktır. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin bağımlılığın hastalık olduğu konusundaki görüşleri değişmiştir. Çizelge 1 ve Çizelge 2’de artış olduğu sonucuna varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 2: b2-a2 Test İstatistikleri

	b2 - a2
Z	-0,287 ^c
Asymp, Sig, (2-tailed)	0,774

Eroin beyaz renkli ve sadece damar içi kullanılan bir maddedir. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında Ho hipotezi reddedilemediği (p=0, 774) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin bu konuya verdiği yanıt eğitim sonrasında değişiklik göstermemiştir. Çizelge 3 ve Çizelge 4’e bakıldığında da bu soruya verilen yanıtın eğitimden sonra da yanlış olduğu görülmektedir.

Çizelge 3: b3-a3 Test İstatistikleri

	b3 - a3
Z	-15,728 ^b
Asymp, Sig, (2-tailed)	0,000

Uyuşturucu madde etkisi altındaki çocukla konuşmamak daha doğrudur. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin uyuşturucu madde etkisi altındaki çocukla konuşmamak daha doğrudur şeklinde görüşleri değişmiştir. Çizelge 3 ve Çizelge 4’de anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4: b4-a4 Test İstatistikleri

	b4 - a4
Z	-2,087 ^b
Asymp, Sig, (2-tailed)	0,037

Çocuğunuzun uyuşturucu kullandığından şüphelendiğinizde gizlice saç testi yaptırarak gerçek ortaya çıkartılmalıdır. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %5’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,037) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin bu konuya verdiği yanıt eğitim sonrasında değişiklik göstermiştir. Çizelge 3 ve Çizelge 4’de anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 5: b5-a5 Test İstatistikleri

	b5 - a5
Z	-12,804 ^c
Asymp, Sig, (2-tailed)	0,000

İlkokul çağından itibaren tüm çocuklar uyuşturucu maddelerin olumsuz etkileri hakkında bilgilendirilmelidir. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin ilkokul çağından itibaren tüm çocuklar uyuşturucu maddelerin olumsuz etkileri hakkında bilgilendirilmelidir konusundaki görüşleri değişmiştir. Çizelge 5 ve Çizelge 6’da anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 6: b6-a6 Test İstatistikleri

	b6 - a6
Z	-3,804 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,000

Uyuşturucu kullanımını önlemek için çalışmalar ergenlik dönemiyle birlikte başlamalıdır. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin uyuşturucu kullanımını önlemek için çalışmalar ergenlik dönemiyle birlikte başlamalıdır şeklindeki görüşleri değişmiştir. Çizelge 5 ve Çizelge 6’da anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 7: b7-a7 Test İstatistikleri

	b7 - a7
Z	-7,317 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,000

Sigara, alkol ve uyuşturucunun zararları hakkında konuşmak çocuğun merakını arttıracığından sakıncalıdır. Sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin sigara, alkol ve uyuşturucunun zararları hakkında konuşmak çocuğun merakını arttıracığından sakıncalıdır konusundaki görüşleri değişmiştir. Çizelge 7 ve Çizelge 8’de anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 8: b8-a8 Test İstatistikleri

	b8 - a8
Z	-15,474 ^b
Asymp,Sig,(2-tailed)	0,000

Bonzai bağımlılığı yavaş gelişen ve kimyasal olmayan bir maddedir sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin Bonzai bağımlılığı yavaş gelişen ve kimyasal olmayan bir maddedir konusundaki görüşleri değişmiştir. Çizelge 7 ve Çizelge 8’de anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 9: b9-a9 Test İstatistikleri

	b9 - a9
Z	-22,815 ^c
Asymp,Sig,(2-tailed)	0,000

Esrar şizofreni hastalığına yol açabilen bir maddedir sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin Esrar şizofreni hastalığına yol açabilen bir maddedir konusundaki görüşleri değişmiştir. Çizelge 9 ve Çizelge 10’da anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 10: b10-a10 Test İstatistikleri

	b10 - a10
Z	-12,449 ^b
Asymp,Sig, 2-tailed)	0,000

Herkes bağımlı olabilir sorusuna verilen yanıtlar eğitim öncesi ve eğitim sonrası karşılaştırıldığında %1’de Ho hipotezinin reddedildiği (p=0,000) görülmüştür. Bu sonuca göre eğitimden sonra annelerin herkes bağımlı olabilir konusundaki görüşleri değişmiştir. Çizelge 9 ve Çizelge 10’da anlamlı bir sonuca varılmıştı ancak bu sonucun istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç olmadığı ortaya çıkmıştır.

5. Sonuç

Bağımlılık; herhangi bir nesneye, bireye veya bir varlığa duyulan önlenemez istek; veya bir başka iradenin tahakkümü altına girme durumu olarak tanımlanır. İncelenerek sunulmuş olan çeşitli göstergeler doğrultusunda bağımlılık ile ilgili farklı değişkenlerin ölçütlerini; tamamını annelerden oluşan bireyler üzerinde çeşitli anketler uygulanmıştır. Bu anketler üzerinde yer alan birçok farklı sorular üzerinde çalışmalar yapıldı. Bu sorular doğrultusunda toplumumuzdaki bireylerin bağımlılıkla ilgili düşüncelerini yorumlayarak analizler çerçevesinde ele alındı. Tabii bu analizleri yaparken iki farklı yöntem uygulanarak çeşitli savlar geliştirildi. Bu iki yöntem arasındaki temel fark; sunmuş olduğumuz analizleri yapmadan önce annelerle yaptığımız anketler arasında ki farkın ölçülebilmesi yani bağımlılık ile ilgili temel eğitimler verilmeden önce ve eğitimler verildikten sonra ki cevaplar arasında bulunan farklılığı içeren bir analizdir.

Annelere sunmuş olduğumuz eğitimin temel amacı; toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin bilinçlendirilmesi, annenin giderek yozlaşan toplumda bireylere birer ışık olup bu bireyleri bağımlılıkla ilgili her türlü bilgiyi doğru bir şekilde sunmasını amaçlamaktayız. Bağımlılıkla ilgili eğitimleri vermeden önce, yapmış olduğumuz araştırmalarda bağımlılıkla mücadelede eğitimin yanı sıra, bireylerin bağlı oldukları sosyal ve kültürel çevreleri oldukça önem arz etmektedir. Toplumda ki her çeşit sosyal gruptan farklı eğitim düzeyinden bireyler seçilerek bağımlılıkla ilgili anketler uygulandı. Aynı bireylere bağımlılık ile ilgili eğitim verildikten sonra aynı soruları tekrar sorarak çeşitli cevaplar alındı. Bunun akabinde bir sonuca ulaşıldı; toplumumuzdaki bireylerin eğitim durumları ya da sosyo-ekonomik durumları hangi aşamada olursa olsun, madde kullanımının önlenmesi, bireyin madde kullanmaya başladığının farkında olunması ve bağımlı bireylerle nasıl iletişim kurulacağına bilinmemesi, onlara bu süreçlerde nasıl yardım edilebileceği konusunda çok fazla eksik bulunmaktadır. Verilen eğitim çerçevesinde annelerin madde bağımlılığı konusunda ki ön yargılarını büyük oranda değiştirmelerine ve doğru bir şekilde analiz etmelerine yardımcı olunmuştur. Eğitimlerden sonra her bir annenin bağımlılığın nasıl önleneceği konusunda detaylı bilgi sahibi olduklarını; uygulanan anketler arasında ki farklardan anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara itafen görmüş olduk ki toplumumuzda yaşayan bireylerin bağımlılığa yönelik uygulayacağı davranışlardaki ileri sürmüş oldukları savlar pek çok nedene bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu değişikliklerin altında yatan en önemli etken daha önce bilinçsiz oldukları bağımlılıkla mücadele konusunda sonradan almış oldukları eğitimlerin onlara birçok bilgi katarak bağımlılık öncesi ve sonrası bireylere nasıl davranacakları, onlara hangi yönelimleri uygulayacakları konusunda bilinçlenmeleridir.

Yapılan Wilcoxon testleri sonuçları eğitim öncesi ve eğitim sonrasında “Eğitim Düzeyiniz” sorusu dışında farklılık olduğunu göstermiştir. Verilen eğitimler bilinç artışı sağlamıştır.

Madde bağımlılığının önlenmesinde anneler ile başlayan sürecin sürdürülmesinin yanında toplumun diğer fertleri için de önlenme projelerinin tasarlanması düşünülebilir. Örneğin: Babalar için veya öğretmenler için tasarlanabilir.

Bağımlılığa önlemenin yasaklar ve bilinçlendirme yöntemleri ile olabileceğini bilmekteyiz. Fakat yasakların tarihte de görüldüğü gibi insanların madde kullanımının önüne kesin olarak geçemediği hatta bazı durumlarda merak duygusunu arttırdığı bilinmektedir. Bu da yasakların bağımlılığı önlemede tek başına yeterli olmadığı göstermektedir. Eğitimin önemi her konuda olduğu gibi bağımlılığa da öne çıkmaktadır. Bilinçli bir toplum yasaklara da riayet edeceğinden hem yasakların insanlar üzerinde etkili olmasında hem de eğitimin yasaklardan önce insanları madde kullanımının zararları noktasında bilinçlendireceğinden madde bağımlılığının önlenmesinde eğitimin büyük etkisi olabilir.

Teşekkür

Bu makale İstanbul Aydın Üniversitesi Madde Bağımlılığına Karşı Toplumsal Bilinç Oluşmasında Annelerin Rolü: MANNE Projesi isimli tezden türetilmiştir.

Kaynakça

- Bennur K., Ayşe F., Oğuz Ö. (2015) “İnönü Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Sigara, Alkol, Madde Kullanımı, Madde Kullanımına Etki Eden Etmenler ve Aileden Aldıkları Sosyal Desteğin Etkisi”, Kocaeli Tıp Dergisi 2015 Araştırma Makale
- Dehn J. (2009). “Paternal Alkolizm: Kadın Çocuk için Sonuçlar”, Kamu Politikası Forumu
- Genç Y., Seyyar A. (2010). “Sosyal Hizmetler Terimleri” Sakarya Yayıncılık 1. Baskı
- Güngör A. (1999). “Türkiye’de Uyuşturucu Sorunu ve Halkla İlişkiler Açısından Çözüm Önerileri”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Harrison, P. A. ve Asche, S. E. (2001). “Madde kullanımı için ergen-merkezli tedavi: sonuçları ve sonuç ön-dikmenler” Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Dergisi, 11 (2), 1-17.
- Hong ve Giannakopoulos, (1994); Lanier, Nicholson ve Duncan, (2001). “Öğrencileri arasında bağımlılık yaratan maddelerin kullanımının çok boyutlu ölçeklendirmeye incelenmesi” Anadolu Psikiyatri Dergisi.

- Öztürk M. O., Uluşahin A. (2015). “*Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*”, Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri
- Öztürk M. O., Uluşahin A. (2015). “*Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*”, Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri
- Sakine I., Ugurlu E. (2013). “*A Logistic Regression Analysis to Examine Factors Affecting Gender Diversity on the Boardroom: ISE Case*”, *International Journal of Business and Social Science*, Sayı 4. Cilt. 3, 57-61
- Süngü H. (2014). “*Üniversite Öğrencilerinin Zararlı Madde Kullanımına İlişkin Tutumları/The Attitudes of University Students on Substance Use*” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* cilt 15- sayı 42
- Tamar D, Ögel K, Çakmak D. (1996). “*Uyuşturucu kullanımının aile üstüne etkisi*”, *Aile Araştırma Kurumu*,
- Taylan H. H., Genç Y. (2017). “*Liselerde Sigara, Alkol Ve Uyuşturucu/Uçucu/Uyarıcı Madde Kullanım Eğilimleri: Kocaeli Örneği*”, *The Journal of Academic Social Science* Yıl: 5, Sayı: 47, Haziran 2017, s. 180-199
- TBMM. (2008). “*Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*“, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_gd.durumu?kanun_no=5727
- Turhan E., İnandı T., Özer C ve Akoğlu S. (2011). “*Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik*”, *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*....
- Uğurlu E., Acikalin S. (2015). "E-Government Usage in Turkey: An Analysis of the Social Security Institution." *International Conference on eBusiness, eCommerce, eManagement, eLearning and eGovernance* (2015): 117-121. Print.
- Uğurlu E., Sağlam M. (2013) “*Kamu Açıkları, parasal büyüme ve enflasyon ilişkisi: Türkiye örneği (1983-2008)*”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi* Cilt 50 Sayı 576
- Whitesell, M., Bachand, A., Peel, J., & Brown, M. (2013). “*Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescents substance use*”, *Journal of Addiction*. Advance online publication. doi:10.1155/2013/579
- Yancar C., Bahadır O., Akyılmaz F. D. (2017). “*Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi*”, *Türkiye Yeşilay Cemiyeti Araştırma Makalesi*
- Yeşilay, “*Psikiyatrik bir sendrom olan bağımlılığın tanısı*”, <https://yesilay.org.tr/tr> Yeşilay Dergisi
- Ziyalar A. (1999) “*Sosyal Psikiyatri*”, Yüce Yayınları, İstanbul 1. Baskı

Türkiye'nin Kimlik Değişimi Bağlamında Türkiye-Suriye İlişkileri (1990-2010)

Gizem SINIR¹¹Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, gizemsinir@gmail.com, 0000-0002-8645-5289

Özet

Soğuk savaşın sona ermesiyle uluslararası ilişkiler alanı bir değişim sürecine girmiştir. Meydana gelen bu değişim, uluslararası ilişkiler disiplindeki mevcut olan yaklaşımların da sorgulanmasına vesile olmuştur. Bunun sonucu olarak eleştirel teoriler arasında bulunan ve bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı olarak Konstrüktivizm karşımıza çıkmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplinine farklı bir bakış açısı getiren Konstrüktivizm; diğer hakim yaklaşımların göz ardı ettiği kimlik, kültür ve söylem gibi olguları devletlerin dış politika enstrümanları olarak uluslararası ilişkiler analizlerine katılımını sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın ana problemi; devletlerin dış politika girdilerinde kimlik, kültür ve söylem gibi araçları benimsemesiyle; bu araçların dış politika çıktılarına ne şekilde etkileyip, değiştireceği düşüncesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın ana problemi için kullanılacak araç Konstrüktivizm yaklaşımının argümanları olacaktır. Devletlerin sosyal aktörler olduğu ve oluşturulan ortak bir diyalog sayesinde dış politika eylemlerini dönüştürebildiği fikri, çalışmanın ana iddiasını oluşturmaktadır. Zira bu çalışmada devletlerin ortak bir diyalog sayesinde dış politika argümanlarını değiştirmesi; Türkiye'nin 1990'lı yıllardan sonra dış politikasında bölgesel istikrarı öngören ve pek çok devlet ile kültürel-etnik vurguya dayalı ve ekonomik çıkarları güçlendirecek bir dış politika stratejisi geliştirdiği fikri üzerinden değerlendirilecektir. Nitel araştırma yöntemine göre hazırlanan bu çalışmanın odak noktası; Konstrüktivizm evreninde Türkiye-Suriye ilişkileri olarak belirlenmiştir. Çalışmada öncelikle Konstrüktivizmin genel savlarından bahsedilmiş; daha sonra ise uluslararası ilişkiler disiplinde hâkim olan realizm, idealizm gibi yaklaşımlarla olan ilişkisi tartışılmıştır. Son olarak ise Ak Parti iktidarı dönemindeki Türkiye'nin Suriye temelli dış politikası konstrüktivist yaklaşım ile analiz edilmiş ve çalışmanın ana iddiası ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Konstrüktivizm, Türk Dış Politikası, Türkiye- Suriye İlişkileri, Kimlik Değişimi

Turkey's Identity Change in the Context of Turkey-Syria Relations (1990-2010)

Abstract

With the end of the Cold War, the field of international relations entered a process of change. This change has been instrumental in questioning the existing approaches in the discipline of international relations. Consequently, Constructivism, which is one of the critical theories and an approach of international relations, has emerged. Constructivism, which brings a different perspective to the discipline of international relations; the fact that identity, culture and discourse, which other dominant approaches ignore, enabled states to participate in international relations analysis as foreign policy instruments. In this context, the main problematic of the study; states adopting tools such as identity, culture and discourse in their foreign policy inputs; and how these instruments affect and change the foreign policy outcomes. Therefore, the main problematic of the study will be the arguments of the Constructivism approach. The idea that states are social actors and that they can transform their foreign policy actions through a common dialogue is the main argument of the study. This is because in this study, the change of foreign policy arguments by a common dialogue between states; Turkey's foreign policy after foreseeing regional stability in the 1990s and based on cultural-ethnic emphasis with many state and will be evaluated on the idea of developing a foreign policy strategy to boost economic interests. The focus of this study, which was prepared according to the qualitative research method; Constructivism is determined as Turkey-Syria relations in the universe. In the study, the general arguments of constructivism were mentioned; and then the relationship between realism and idealism which is dominant in the discipline of international relations is discussed. Finally analyzed by the AK Party of Turkey, Syria-based constructivist approach to foreign policy during his reign and demonstrated the main argument of the study.

Key Words: Constructivism, Identity, Turkish Foreign Policy, Turkey-Syria Relations, Identity Changes

Atif için,

Sınır, G. (2019). Türkiye'nin Kimlik Değişimi Bağlamında Türkiye-Suriye İlişkileri (1990-2010). *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 1(1), 19-27.

1. Giriş

Dış politikanın temel aktörü devlettir ve uluslararası ilişkilerde devletler arasında bir alt-üst ilişkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla dış politika, analiz edilme ve öngörülme açısından oldukça zor bir alandır. Pek çok araştırmacı bu karmaşıklığı gidermek amacıyla uluslararası ilişkiler teorilerinden yararlanmaktadır. Dış politika analizlerinde Realizm, İdealizm ve Liberalizm gibi temel yaklaşımların etkisi görülmektedir. Fakat dış politika enstrümanlarının farklılık göstermesiyle dış politika analizlerine de alternatif bakış açıları getirilmiştir.

Uluslararası ilişkiler disiplini son yıllarda daha büyük metodolojik konulara duyarlı hale gelmeye başlamıştı ve disiplindeki hâkim olan yaklaşımların eleştirilmesine neden olmuştur (Palan, 2000: 575). Dolayısıyla uluslararası ilişkiler disiplinini özellikle ABD'deki etkin yaklaşımları iki büyük tartışma şekillendirmiştir (Reus-Smit, 2013: 285). Bu tartışmalardan ilki; realizm-idealizm olarak bilinen ve 1930-1940'lı yıllara hâkim olan tartışmalar iken, gelenekselci- davranışsalci teoriler ayrımına dayanan ikinci tartışma rasyonalist-eleştirel yaklaşımlar 1980'li ve sonraki yıllara hâkim olmuştur (Arı, 2013: 40). 1930-1940'lı yıllarda gerçekleşen ilk tartışma, çerçevesini dünya savaşlarının sona ermesinden sonra oluşturmuştur. Bu dönemdeki çalışmalar daha ziyade savaşın nedenleri ve tekrar yaşanmaması için gerekli mekanizmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Liberal ve idealist unsurların ön plana çıktığı bu dönem, 1930'ların ikinci yarısı ve 1940'lardaki gelişmelerle, Milletler Cemiyeti'nin kolektif güvenlik mekanizmasının çökmesi üzerine uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanabileceğini savunan liberallerin ve idealistlerin eleştirilmesine neden olmuştur (Arı, 2013: 42). Dolayısıyla uluslararası ilişkilerdeki aktörlerin temel girdileri ve ihtiyaçları da bu dönemin koşullarına göre biçimlenmiştir. Başka bir ifade ile bu dönemdeki uluslararası dinamikler ve gelişmeler, idealizm ve realizm teorilerinin tartışılmasına ve liberalizm-idealizm yaklaşımlarının eleştirilmesine zemin hazırlamıştır.

1980'lerin sonlarına ve 1990'ların başına ulaşıldığında küresel sistemde meydana gelen değişim ve dönüşümler, uluslararası ilişkiler disiplininde geniş yankı bulmuş ve ikinci tartışmanın başlangıcını oluşturmuştur. Soğuk savaşın sona ermesiyle başlayan bu süreç içerisinde uluslararası ilişkiler uzmanları değişimi gerçekleştiren olguları ve süreçleri analizlerine tabii tutmuşlardır (Arı, 2013: 499). Belirtildiği gibi özellikle Soğuk savaşın son dönemlerinde neo-realizm ve neo-liberalizm tartışmaları vuku bulurken, öte yandan da rasyonalist teorilerle post-modernizm arasında süregelen bir tartışma mevcut idi (Demirtaş, 2014: 169). 1980'li yıllardan sonra gerçekleşen bu tartışmalarda neo-realizm; uluslararası sistemin anarşik yapısında devletlerin çatışma ve rekabet boyutunu vurgularken; neo-liberalizm ise bu anarşik ortamda nasıl iş birliği kurulabileceği boyutunu ele almaktadır. Tartışmanın diğer boyutunu ise; rasyonalistlerin güç ve çıkar odaklı yaklaşımlarına olan eleştiri oluşturmaktadır (Reus-Smit, 2013: 286). Temel olarak Neo-realistler ve neo-liberaller arasındaki tartışma, "akılcılık" a olan ortak bir bağlılığa dayanmaktadır. Bütün sosyal teoriler gibi rasyonel seçimlerde bizi, aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını dışsal olarak verilen ve aktörlerin davranışlarının nasıl sonuçlara yol açtığına odaklanmak için yönlendirir (Wendt, 1992: 392). Dolayısıyla, rasyonalizm, hem sürecin hem de kurumların temel olarak davranışsal bir kavramını sunar yani davranışları değiştirir fakat kimlikler ve çıkarları değiştirmez. Bu tarz bir probleme ek olarak, neo-realistler ve neo-liberaller, genel olarak aktörler hakkındaki benzer varsayımları paylaşırlar; devletler, sistemdeki baskın aktörlerdir ve güvenliği "kendi çıkarları" şeklinde tanımlamaktadır.

Belirtilen tartışmaların kaynağını o dönemdeki uluslararası gelişmeler ve koşullar oluşturmaktadır. Örneğin, ikinci dünya savaşından sonraki uluslararası koşullar ile 1990'lardan sonraki uluslararası koşullar ve dinamikler birbirinden oldukça farklıdır. Dolayısıyla sözü edilen tartışmaların ve hâkim yaklaşımların eleştirilmesinin kaynağını uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler ve ülkesel koşullar oluşturmaktadır. Bu bağlamda küresel sistemde meydana gelen değişiklikler ve dönüşümler analize tabii tutulurken, farklı bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktaydı. Başka bir deyişle gerçekleşen tartışmaların eksikliği göze çarpmaktaydı. Küresel sistemdeki iki kutupluluk döneminin sona ermesi ve süper güç unsurlarının değişmesi uluslararası ilişkiler disiplininde analize tabii tutulan olguların da güncellenmesine neden olmuştur. Böyle bir ortamda temelleri atılan inşacılık ise hem rasyonalist teorilerin hem de post-modernist teorilerin sentezini oluşturmaktadır. Fakat ilgi alanları, yapıları ve araçları arasındaki ilişki nedeniyle inşacılık diğer uluslararası ilişkiler teorilerinden ayrılmaktadır. Uluslararası ilişkileri ve dış politikayı sürekli değişim içerisinde olduğu savı ile ele alan Konstrüktivizm, birbirini etkileyen kimliklerin ve sosyal olguların belirleyiciliği açısından önem taşımaktadır. Konstrüktivist yaklaşım esas olarak devletin kimliğinin, çıkarlarını şekillendirdiği üzerinde durmaktadır.

Çalışmanın amacı; Türkiye'nin Suriye temelli dış politikasında kimlik, kültür ve söylem gibi araçların etkili olduğu öngörülerek, Türkiye- Suriye dış politika analizine konstrüktivist yaklaşımla odaklanmaktadır. Bu bağlamda "komşularla sıfır sorun" politikasının mimarı olarak görülen Ahmet Davutoğlu'na göre "Türkiye'nin asıl güç kaynağı tarihi ve coğrafi zenginlikten kaynaklanan ve stratejik bir derinlik oluşturan özgün kimliğidir" (Davutoğlu'ndan akt. Atılğan, Ağır, 2017: 73). Ak Parti iktidarı döneminde özellikle Ortadoğu bölgesindeki pek çok devlet ile dış politika stratejisi geliştirilmiş ve dış politikada "kimlik", "söylem", "kültür" gibi unsurlar etkili olmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde Konstrüktivizm ve hakim yaklaşım olarak nitelendirilen Realizm, İdealizm ve Liberalizmin karşılaştırılması yapılacaktır. 1990'lı yıllardaki Türkiye-Suriye ilişkilerinin irdeleneceği ikinci bölümde ise iki devletin dış politika argümanları değerlendirilecektir. Değişen kimliğin dış politikayı ne ölçüde şekillendireceği ya da değişen dış politikanın kimliği ne ölçüde biçimlendireceği iddiasını temel alan üçüncü bölümde ise; 2000'li yıllardaki Ak Parti hükümetinin Suriye hükümeti ile olan dış politika argümanları irdelenecektir.

1.1 Konstrüktivizm ve Hâkim Yaklaşımlar

Neo-realizm ve klasik realizm özünde materyalizmi barındırmaktadır. Başka bir deyişle realizm devletlerin maddi ihtiyaçlarına, teşviklerine, gücüne ve araçsallığına ilişkin akılcılığına (devletlerin maliyet ve faydalarını hesaplayarak avantaj peşinde koşmaları) odaklanmaktadır. İnşacılık aksine devletlerin ne istediğinin sosyal ve ilişkisel inşasını vurgulamaktadır. Tüm bu yaklaşımlar, güç politikalarına, iş birliğine, çatışmaya ya da diğer herhangi bir olguya odaklanmak için kullanılabilir. Bu nedenle, iktidara özel bir ilgiyi sadece gerçekçilikle ilişkilendirmek hatalıdır çünkü uluslararası ilişkilerin tüm paradigmaları güce, motivasyona, nedene ya da etkiye sahip olmakla ilgilidir (Hurd, 2008: 299). Başka bir deyişle Hurd'un sözünü ettiği her iki teoride; maddi unsurların açıklanması ve bu unsurların siyasete entegre edilmesi konusunda hemfikir olmalarına rağmen inşacı teori, sosyal olguların göz ardı edilemeyecek kadar elzem olduğunu belirtmektedir.

Öte yandan hem liberal hem de realist yaklaşımlar, anarşi kavramını sorgulamadan kabul etmektedir. Fakat konstrüktivistler anarşi kavramının anlaşılması gerektiğini ve farklı dönemlerde bu anarşi kavramının değişkenlik gösterebileceğini vurgulamaktadır (Demirtaş, 2014: 172). Buna ek olarak neo-liberaller ve neo-realistler, devletlerin uluslararası ilişkiler alanında temel aktörler olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca devletlerin temelde kendi çıkarını düşünen aktörler olduklarını da savunmaktadırlar. Konstrüktivist yaklaşımın bu konudaki temel savı ise; devletlerin çıkarlarının sosyal unsurlarla inşa edildiği ve devletlerin sosyal aktörler olduğu üzerinedir (Reus-Smit, 2013: 290). Diğer uluslararası ilişkiler teorilerinden farklı olarak konstrüktivist teorinin üzerinde en çok durduğu kavramlardan birisi de kimlik olmuştur. İnşacı yaklaşımın arkasındaki kimliğe dayalı anlayış, Alexander Wendt tarafından yapılan bir gözlem ile anlaşılabilir. Wendt; beş yüz İngiliz nükleer silahının, beş Kuzey Kore nükleer silahından ABD için daha az tehditkâr olduğunu belirtmektedir (Wendt'ten akt. Hurd, 2008: 298). Bu gözlemden de anlaşılacağı üzere; aktörlerin kimlikleri başka bir aktöre etki edebilmektedir. Basit bir ifade ile "İngiltere dost, Kore ise düşman" çıkarımı yapılabilir. İngiltere'nin dost sıfatı ile betimlenmesi, kimlik açısından ABD'ye benzemesi ve dolayısıyla çıkarlarının da ortak bir zeminde buluşabilme olasılığından kaynaklanmaktadır. Konstrüktivist yaklaşım aktörlerin kimlikleri üzerinden; yapıyı ve aktörlerin dış politika unsurlarını analiz etmektedir. Ayrıca Konstrüktivizme göre uluslararası normlar ve değişkenler devletlerin kimlik ve çıkarlarını şekillendirmede rol oynar. Zira devletlerin, fikri değişmekte, normlar gelişmekte ve kültür değişime uğramaktadır. Bu bağlamda konstrüktivistlere göre, devletler arası ilişkilerde değişim mümkündür, ancak bunun olabilmesi için öncelikle "fikirsiz unsurların" değişmesi gerekmektedir. Değişimin olası yollarından biri devletlerin kimliklerinin değişmesi, bunun da çıkar algılamalarını etkilemesidir (Demirtaş, 2015: 177). Bunun sonucunda da devletlerin çıkarları, kimlikleri ve sosyal inşa araçlarında dönüşüm gözlenebilmekte ve uluslararası sistemin yapısını da etkileyebilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin değişen çıkarları, kimliği ve dış politika gündemleri bir sonraki bölümde irdelenecektir.

2. 1990'lı Yıllarda Türk Dış Politikası ve Suriye ile İlişkiler

İki kutuplu soğuk savaş yılları devletleri statükocu politikalar izlemeye sürüklemiştir (Boyras, 2013: 425). Dolayısıyla Dünya siyasetinin ve devletlerin iki kutba yönelik şekil alması devletlerin dış politika emellerinde hareket kabiliyetlerini kısıtlayıcı bir rol oynamıştır.

Bu bağlamda Türk Dış Politikası da Sovyet Tehdidine karşı Batı bloğu ekseninde rol almış ve dış politikasını buna göre şekillendirmiştir (Akıllı, 2013: 51). Soğuk savaşın ardından, Türk Dış Politikasındaki temel politika haline gelen "Batıcılık" unsuru etkisini azaltmıştır. Erman Akıllı'nın da belirttiği gibi Soğuk Savaş döneminin sonlanması ve Sovyetlerin dağılmasından sonra Türk Dış politikasının temelindeki batıcılık unsuru zayıflamış ve özellikle Batı açısından Türkiye'nin Batılı kimliği sorgulanmıştır (Akıllı, 2013: 51). Dolayısıyla Türkiye bu süreçte yeni kimlik arayışlarına girişmiştir. Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusunun kabul edilmemesi, batıya yönelik oluşturulan kimliğin yapay olduğu ve sürdürülebilir olmadığı düşüncesine yol açmıştır (Güney, 2017: 72). Öte yandan 1990'larda, büyük ve küçük tüm devletler, Avrasya'da yaşanan değişimin gelgitlerinden kaynaklanan yeni uluslararası gerçekliklere uyum sağlamaya çalışmıştır. Türkiye, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından, Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın siyasi ve stratejik manzarasının dönüşümünden ve Balkanlar ile Kafkasya'da şiddet içeren etnik-ulusal çatışmaların patlak vermesinden en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur (Sayari, 2000: 169). Bu gelişmeler, Türkiye'nin dış politika ortamını değiştirmiş; yeni riskler ve zorluklar yaratırken, rolünü genişletme fırsatları yaratmıştır. Türkiye'nin bu bağlamda yeni oluşan dinamiklerin etkisiyle bölgesel ve milliyetçi bir kimlik arayışına girdiği tartışmalar arasındadır. 1990'larda Türkiye, Batıcılık üzerine inşa ettiği dış politika ilkelerinin bir kısmını değiştirmiş ve Soğuk Savaş sonrası dönemin dinamiklerini karşılamak için yeni girişimler başlatmıştır. Soğuk Savaş yıllarına kıyasla, 1990'lardaki Türk dış politikası; Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya'da önemli ölçüde daha aktif ve iddialı görünmüştür (Sayari, 2000: 170). Dolayısıyla Türkiye'nin aktif politika arayışı en çok Ortadoğu'da belirgin hale gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin aktif politika unsurunu, bölgenin stratejik aktörü olan Suriye ile olan ikili ilişkilerinden tartışabilmek mümkündür.

İki bölgesel ülke olan Türkiye ve Suriye değişen dünya düzenine uyum sağlamak ve kendi politikalarını uygulayabilmek için tehditleri ve fırsatları değerlendirmek durumunda kalmıştır (Kengerü, 2014: 43). Türkiye ve Suriye'nin ilişkilerinin genel çerçevesi olumsuz bir seyirde ilerlemiştir. Gerek Birinci Dünya savaşı sonrasında yaşanan sınır anlaşmazlıkları gerekse soğuk savaş döneminde karşıt kutuplarda yer almalarından kaynaklanan anlaşmazlıklar, iki ülkenin birbirlerine karşı düşmanca politikalar izlemelerine neden olmuştur (İnat, 2015: 205). Suriye ve Türkiye ilişkilerinin olumsuz şekilde seyir etmesinin diğer bir nedeni de

bölge dışı aktörlerin olumsuz etkilerinin olduğu belirtilebilir. Başka bir ifade ile bölge dışı aktörlerin Ankara ve Şam arasındaki problemlerin diplomasi yoluyla çözülmesini engellemiştir. Dolayısıyla iki ülkenin birbirleri açısından ideolojik düşmanlıkları ön plana çıkmış ve ikili ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur.

1980- 90'lı yıllar boyunca Türkiye ve Suriye ilişkilerinin ana dinamiklerini oluşturan temel argüman Suriye'nin PKK faaliyetlerine destek vermesi olmuştur (Gökcan, 2018: 171). Önce 1970'li yıllarda Ermeni terör örgütü Asala 'ya destek veren ve gerek kendi ülkesinde gerekse etkisi altındaki Lübnan'da bu örgütün faaliyetlerine izin veren Suriye yönetimi, Sovyetler Birliğinden aldığı destekle 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'ye karşı yıkıcı faaliyet gösteren bir başka terör örgütü olan PKK'yi desteklemeye başlamıştır (İnat, 2015: 209). Özellikle 1990'lı yıllarda PKK terör örgütünün faaliyetlerinin tırmanmasıyla Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler ciddi bir çıkmaza girmiştir. Dolayısıyla söz konusu dönemde Suriye ve Türkiye'nin ilişkileri diğer anlaşmazlık konuları (Hatay sorunu¹ ve akarsuların paylaşımı²) üzerinde de iş birliğini imkânsız hale getirmiştir (Gökcan, 2018: 171). Belirtilen tarihteki ikili ilişkilere yön veren unsurlar PKK faaliyetleri ve su sorunu olarak devam etse de 2 Ağustos 1990 günü Irak ordusunun Güneydoğu komşusu olan Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Körfez Savaşı, iki ülke arasındaki ilişkilerin farklı bir bağlamda cereyan etmesine neden olmuştur (Gökcan, 2018: 180). Başka bir deyişle Körfez Savaşı, Türkiye'nin Ortadoğu'ya girmesi için kritik bir argüman olmuştur (Larrabee, 2007: 105). Türkiye'nin geleneksel Ortadoğu projesi 1990-91 arasında süregelen Körfez Savaşıyla farklı bir boyut kazanmıştır.

Türkiye, ilk etapta Irak'ın Kuveyt işgali ile karşı karşıya kalmasına ve zorla toprak işgaline karşı güçlü bir kınamadan öteye gidememiştir. Tarihler 3 Ağustos'u gösterdiğinde ise, Türkiye'nin Kerkük-Yumurtalık boru hattını kapatmayacağı veya Irak'a karşı başka adımlar atmayacağı bildirilmiştir (Hale, 1992: 684). Bu aşamada hükümet, Batılı güçlerle olan bağlarına zarar vermeden, yalnızca Araplar arası bir anlaşmazlık olarak görülen bu krizde, geleneksel tarafsız tutumunu koruyabileceğini varsaymıştır. Bu varsayım Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i tahliye etmeyi reddetmesi ve Birleşmiş Milletler 'den gelen beklenmedik güçlü bir tepki ile hızla geri çevrilmiştir (Hale, 1992: 684-685). Süreç bu şekilde ilerlerken Cumhurbaşkanı Özal'ın önderliğindeki Türkiye, Müttefik koalisyonuna katılmaya karar vermiş ve Saddam Hüseyin rejimine karşı güçlü bir duruş gerçekleştirmiştir. Irak petrol ihracatının Türkiye'deki boru hatlarıyla akışını sona erdirmiş ve ABD Hava Kuvvetleri'nin Türkiye'deki NATO üslerini Kuzey Irak krizi için kullanmasına izin vermiştir (Sayari, 2000: 173). Başka bir deyişle Irak'ın petrol ihracatını Türk Boru hatları üzerinden keserek, Irak-Türkiye sınırında birlikler kurarak Birleşmiş Milletler'lerin yaptırımlarını uygulamış ve ABD'nin Irak'a Türk üslerinden müdahalede bulunmasına izin vermiştir (Larrabee, 2007: 105).

Türkiye'nin Körfez Savaşı'na katılımı, pek çok yazar açısından Soğuk Savaş sonrası dönemde rolünü ve önemini yeniden vurgulama isteğinden kaynaklandığını belirtmiştir. Türk siyasi ve askeri elitleri arasında pek çok kişi, Türkiye'nin Müttefik koalisyonuna katılımını, sınır paylaştığı bir devlet olan Irak'ın gereksiz risklere maruz bırakacağından endişe duyuyordu. Ancak Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ülkesinin Batı'ya yönelik jeo-stratejik önemini gösterme fırsatı sunduğuna inanan Cumhurbaşkanı Özal, Türkiye'yi müttefik koalisyonunda merkezi bir oyuncu haline getirmeyi başarmıştır (Sayari, 2000: 174-175). Başka bir deyişle Özal, koalisyon güçlerine katılmak ve destek vermek için hazırды. Diğer taraftan, dışişleri bakanlığı, parlamento ve kamuoyu tarafsızlık politikasını korumak istemekteydi. Dolayısıyla Türk politika yapıcıları bu iki farklı bakış açısı arasında uzlaşma sağlamak durumunda kalmışlardı.

Sonuç olarak Körfez Krizi sırasında uygulanan politikalar neticesinde Türkiye gelecek on yıl boyunca Ortadoğu ile ilişkilerinde etkilerini görecekti. İlk olarak Kürt sorunu Türkiye için önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu bağlamda Irak'ta oluşan güç boşluğu PKK için bir hareket alanı niteliği görmüştür (Balci, 2013: 197). Dolayısıyla Türkiye 1990'lı yıllarda terör olgusuyla mücadele etmek durumunda kalmıştır. İkincisi, Irak'a uygulanan ekonomik yaptırımlar Türkiye'nin ekonomik anlamda zarara uğramasına neden olmuştur (Balci, 2013: 197). Bu bağlamda Körfez Savaşı Türkiye açısından zarar ile sonuçlanmış ve gerek iç politikasını gerekse de dış politikasını etkilemiş görünmektedir. Öte yandan 90'lı yılların ilk yarısında Türkiye- Suriye ilişkileri Körfez Savaşının sonuçları ve terörizm konularıyla daha da gerginleşmiştir. Özellikle Irak ve Suriye'nin PKK'ya açık bir şekilde destek verdiğini düşünen Türkiye, bu sorunu Fırat Nehrinin paylaşımı konusuyla çözebileceğini düşünmüştür (Balci, 2013: 219). Öte yandan Türkiye 3 Ağustos 1992'de gerçekleştirdiği Suriye ziyaretiyle, niyetini açıkça belli etmiştir. Bu görüşmede (ve ilerleyen dönemlerde gerçekleşecek olan görüşmelerde) Ankara hükümeti, su sorununu PKK terörü ile ilişkilendirmiş ve bağlantısına vurgu yapmıştır (Fırat, Kürkçüoğlu, 2009: 556). Fakat Suriye'nin belirtilen süreçlere olumlu yanıt vermemesi ve Turgut Özal'ın vefatı ile ilişkiler farklı bir boyuta doğru evrilmeye başlamıştır. Başka bir deyişle, PKK meselesinde silahlı çözümün gün yüzüne çıkması söz konusu olmuştur ve Suriye politikası önemli ölçüde Genelkurmay'ın kontrolüne geçmiştir (Balci, 2013: 220).

1995 yılına gelindiğinde Suriye'nin, su sorununu ve Hatay meselesini tekrar gündeme getirip; uluslararası platformlara taşınması üzerine Ankara ve Şam arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmiştir (Demir, 2011: 708). Dolayısıyla terör konularıyla oldukça kırılgan olan ilişkiler 1995'in ortalarından itibaren daha da gerilimli bir yapıya bürünmüştür. Bunun ertesinde Türkiye 23 Ocak

¹Birinci Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu'nun sınırları çizilirken gündeme gelen anlaşmazlıklardan biri Hatay meselesi olmuştur. Türkiye- Suriye sınırına ilişkin yaşanan sorunların 1939 yılına kadar uzaması ve hatta Hatay'ın Türkiye topraklarına katılması sonrasında bile Şam yönetiminin bu konudaki taleplerinin zaman zaman tekrarlanması iki ülke arasında ki ilişkilerin seyrini belirlemiştir.

² Türkiye'nin 1950'li yıllardaki planların ardından 1964 yılında Fırat Nehri üzerinde Keban Barajı'nın inşasına başlaması Suriye tarafından kendi su topraklarını tehdit eden bir gelişme olarak algılanmış ve iki ülke arasında gerginliğe yol açmıştır.

1996'da Suriye'ye Öcalan'ın iadesi konusunda bir nota göndermiş ve hemen arkasından İsrail ile askeri iş birliği antlaşması imzalamıştır (Fırat, Kürkçüoğlu, 2009: 559). Belirtilen gelişmelere Suriye'nin tepkisi de gecikmemiş ve su sorununu tekrar gündeme alarak Türkiye'nin notasına karşılık vermiştir. Öte yandan Hatay bölgesindeki terör saldırılarının Suriye tarafından desteklenmesi konusu gündeme gelmiş ve ikili arasındaki ilişkiler tarihteki en gerilimli sürecin başlangıcını oluşturmuştur (Balci, 2013: 220). Türkiye açısından terör sorunun çözüme ulaşması, Suriye ekseninde olacağı görüşü yaygınlaşmış ve dönemin Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun yaptığı açıklama doğrultusunda Suriye ile savaşın göze alındığı belirtilmiştir (Balci, 2013: 222).

Türkiye 90'lı yıllarda yoğun bir şekilde PKK terörü ile mücadele etmiştir. Öte yandan PKK kamplarına, stratejisine ve taktiklerine destek veren devlet merkezli en önemli aktör Suriye olmuştur. Şam yönetimiyle imzalanan ve sürdürülmeye çalışılan diplomatik diyalogların sonuç vermemesi üzerine 1998 yılında Türkiye Suriye'ye sert bir dille nota vermiş ve Suriye sınırına 10,000 asker göndermiştir (Güneylioğlu, 2011: 155). Dönemin genelkurmay başkanı olan Kıvrıkoğlu'nun yaptığı açıklamada "Suriye Türkiye'ye karşı ilan edilmemiş bir savaş sürdürüyor. Türkiye sabretti. Artık bu durumun sürmesine tahammülü yoktur" ifadeleri ile Suriye'yi açıkça savaşla tehdit etmiş görünmekteydi (Balci, 2013: 222). Türkiye'nin tutumuna ilk tepki İsrail'den gelmiş ve Türkiye-Suriye arasında olan kriz konusunda Ankara yönetimine askeri ve siyasi desteği vermeyeceğini belirtmiştir (Fırat, Kürkçüoğlu, 2009: 566). Bölgenin diğer ülkeleri ve ABD açısından da olumlu bir geri dönüş alamayan Türkiye, krizin diplomatik yollarla çözümlenmesine yakın olduğunu belirtmiştir. Krizin çözümünde diplomatik diyalogların kurulması üzerine Öcalan'ın Suriye'den sınır dışı edildiği doğrulanmıştır. Daha sonra 20 Ekim 1998'de Ankara ile Şam arasında terörle mücadelede iş birliği anlaşması diğer deyişle Adana Mutabakatı imzalanmıştır (Sezgin'den akt. Güneylioğlu, 2011:155-56). Sonuç olarak Suriye ile yaşanan kriz sonucunda Öcalan Suriye'den ayrılmış fakat Türkiye'nin PKK'ya karşı uyguladığı politikaların hedefine ulaşip ulaşmadığı tartışmalar arasında girmiştir (Fırat, Kürkçüoğlu, 2009: 567).

Belirtilenlerin ışığında 90'lı yıllarda Türkiye ve Suriye ilişkileri oldukça gerilimli ilerlemiştir. Konstrüktivist yaklaşımın temel argümanına göre uluslararası yapının değişimi sonucunda devletlerin kimliği ve dolayısıyla da dış politika eylemleri değişebilmektedir. Başka bir ifadeyle uluslararası sistemdeki değişimler; uluslararası normları değiştirmekte ve bunun sonucu olarak da aktörlerin kimlik ve çıkarlarını şekillendirmektedir. Türkiye- Suriye ilişkilerinde de bunun etkilerini görebilmekteyiz. Özellikle Türkiye soğuk savaş sonrasında değişen yapıya uyum süreci geçirmiştir. Bu süreç içerisinde Batılı kimliğinin artık çıkarlarını karşılayamadığını ve yeni kimlik arayışlarına giriştiğini belirtebiliriz. Bu inşa süreci içerisinde Türkiye'nin ve Suriye'nin ikili ilişkilerindeki sosyal ve kültürel diyaloglarında zayıflama söz konusu olmuştur. Zira gerek değişen dünya koşulları gerekse Türkiye ile Suriye'nin değiştirmek durumunda kaldıkları çıkarları ve kimlikleri nedeniyle, ilişkiler oldukça gergin ve düşmanca diyaloglar üzerinden ilerlemiştir.

Öte yandan ikilinin ilişkilerinde daha özel veya bölgesel nedenlerin de etkileri bulunmaktadır. Örneğin; ikilinin ilişkilerinde Hatay meselesi oldukça geniş bir yer tutmuştur. Zira Suriye Hatay'ın Türkiye'ye ait olduğunu kabul etmekte direniş göstermiştir. Diğer bir bağlamda ise; Türkiye'nin İsrail'i tanıması ve diplomatik görüşmelerde bulunması da Suriye açısından bir tehdit olarak algılanmıştır. Buna ek olarak Türkiye'de süregelen PKK terör sorunu ve su meselesi de ikili ilişkilerdeki gerginliklerde geniş bir yer tutmuştur. Bu bağlamda Konstrüktivizmin sunduğu bir diğer argüman ise; tüm aktörlerin tüm zamanlar için ve tüm coğrafyalar için farklı çıkarlar oluşturabildiğidir. Diğer bir deyişle aktörlerin çıkarları zamana, mekâna ve diğer faktörlere bağlı olarak önce kendi kimliklerini oluşturmakta daha sonra ise çıkarlarını belirlemektedir. Türkiye'nin dış politika çıkarlarını ve Suriye ile olan ilişkisini de etkileyen PKK terörü, su sorunu ve Hatay meselesi gibi faktörlerdir. Dolayısıyla Türkiye ve Suriye ilişkilerinin temel dinamikleri uluslararası değişimlere, sosyal etkileşim faktörlerinin zayıflamasına ve kimliklerin değişimine bağlanmaktadır. Belirtilenlere ek olarak; inşacı yaklaşım devletler arasındaki ilişkilerin ille de barışçı olacağını garantisinin olmayacağını belirtmektedir. Buna göre, Türkiye ve Suriye'nin 90'lı yıllardaki ilişkileri bu inşacı yaklaşımın sunduğu argümanın kanıtı niteliğindedir.

Uluslararası normlar ve değişkenler devletlerin kimliklerini ve dış politika eylemlerini şekillendirmektedir. Bu duruma örnek olarak; Ortadoğu'daki, siyasi atmosfer ve Birinci Körfez Savaşı'nın ardından sorunlu ve karmaşık düzen verilebilir. Zira ABD'nin bölgedeki hâkim rolü, Batılı devletlerin ve bölgesel aktörlerin (uluslararası değişkenler) yapısal ve yumuşak güç araçlarını kullanmalarını engellemiş ve Türkiye-Suriye ilişkilerinin gündemi, güvenlik konuları çerçevesinde seyir etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye ve Suriye'nin ikili ilişkilerini uluslararası yapı, normlar ve çıkarlar şekillendirmiş ve ikilinin arasındaki normlar değişime uğramıştır.

3. 2000'li Yıllar ve Ak Parti İktidarı Dönemi (İlk Dönem) Suriye İlişkileri

Ak Parti dönemi içerisinde Türk Dış Politikası genel çerçevenin dışında bir seyir izlemiştir. Esasen çıkar odaklı dış politika eğilimini içerisinde barındırmıştır. Soğuk Savaştan sonra Batı kimliğine alternatif bir dış politika kimliği benimsemeye çalışan Türkiye, Ak Parti iktidarı döneminde de yeni alternatifleri denemiştir. Koalisyon döneminin yaralarının sarılmaya çalışıldığı Ak Parti iktidarında, radikal kimlik değişimleri konusunda da temkinli adımlar atılmıştır. Bu dönemde öncelikli hedef; istikrarsız siyasi yapıyı istikrarlı bir zemine oturtmak ve dış politikada hareket kabiliyeti yaratabilmek olmuştur (Ulu, 2014: 44). Özellikle 1990'ların başında Turgut Özal ile birlikte gündeme gelen yeni-Osmanlılık, Ak Parti döneminde de etkisini sürdürmüştür (Balci, 2013: 257). Ak Parti iktidarı dönemi dış politikasında Batı kimliğine alternatif olarak Doğu ve Osmanlılık unsurlarına değinilmiştir. Ak Parti kurucuları, 2002 yılında yayınladıkları seçim beyannamesinde partinin kimliğini de şu sözlerle ifade etmişlerdi: "Milletimizin

tarihsel tecrübe ve birikimini geleceğimiz için sağlam bir zemin olarak gören Ak Parti muhafazakardır. Türk toplumu, bu coğrafyada ortak bir kaderi paylaşan, acı-tatlı hatıraların bileştirdiği büyük bir ailedir. Bu ailenin kimliğini oluşturan değerlerin, çağdaş gelişmeler ışığında yeniden üretilerek devam etmesine imkân hazırlanacaktır” (Ak Parti, www.akparti.org.tr, 25.09.2019). Ak Parti'nin muhafazakâr- demokrat kimliğini ifade eden bu satırlar, aslında dış politikada da tarih, kimlik ve kültürel değer temelli bir çizgi izleyeceğinin işaretini vermiştir.

Yine aynı şekilde Ak Parti yönetiminin entelektüel zeminini oluşturan Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik (2001) isimli kitabında küreselleşme çağının Türk Dış Politikasına olan etkilerini ve bu bağlamda Türkiye'nin dış politika ihtiyaçlarının gözden geçirilmesi konusundaki gerekliliklerini tartışmıştır (Güneylioğlu, 2011: 158). Özellikle Davutoğlu'nun çalışmalarından da gözlemleneceği üzere; Türkiye bu dönemde dış politikasında iki temel politikayı benimsemiştir. İlk olarak; coğrafi ve tarihi unsurlar üzerine inşa edilen “stratejik derinlik” kavramı ve buna ek olarak da “komşularla sıfır sorun” kavramı 2000'li yıllarda Türk Dış Politikasını şekillendirmiştir (Küngerü, 2014: 75). “Komşularla sıfır sorun” politikası Ak Parti iktidarı döneminde başka dış politika unsurlarının da kullanımına zemin hazırlamıştır. Bunlardan en fazla göze çarpan politika araçları; diplomasi, bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler, gelişen serbest piyasa ekonomisi gibi politikalar (Balci, 2013: 259). Bu dış politika tercihi özünde iki medeniyet arasında sıkışıp kalan bir Türkiye tablosundan ziyade; daha serbest dış politika seçenekleri üretebilen bir aktör olma vizyonundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca “komşularla sıfır sorun” politikasının sonucunda Türkiye, Suriye de dâhil olmak üzere birçok ülke ile ilişkiler geliştirmiştir.

Bu bağlamda özellikle Türkiye-Suriye ilişkileri, Adana Mutabakatından sonra yumuşamaya başlamıştır. İkili ilişkiler 2000 yılında Beşar Esad'ın, iktidara gelmesiyle ve 2004 yılında Ankara'yı ziyaret etmesiyle (Balci, 2013: 275) bir anda ivme kazanmıştır. İlişkilerin ilerlemesinde ikinci kademe ABD'nin 2003 Irak işgalidir. Suriye, İsrail'in müttefiki olan ABD yanında yer almamış ve ABD'nin Irak'a girmesiyle Suriye güneyden İsrail, doğudan Irak ile çevrelenmiştir (Ulu, 2014: 64-65). Diğer yandan Türkiye Irak'ta yaşanan savaştan ve Irak'ın bölünmesinden güvenlik endişesi duymaktaydı. Dolayısıyla Türkiye ve Suriye ilişkilerinde güvenlik endişeleri nedeniyle bir yakınlaşma söz konusu olmuştur. 2003 yılındaki yakınlaşma, 2004 yılında daha da ileriye götürülerek ikili arasında Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması imzalanmış ve Anlaşma 2007'de yürürlüğe girmiştir. Böylece ABD'nin Irak'ı 2003'te işgali ile Türkiye Suriye arasında yakınlaşma süreci daha da derinleşmiştir (Sargı, 2014: 130). 2000'li yıllarda ikilinin ilişkilerinde gözlenen ilk değişim diplomatik diyalogların artması olmuştur. Bu bağlamda ikilinin ilişkilerinde ilerleme kaydettiği üç alandan bahsedilebilir: Güvenlik, su ve ekonomi (Yeşilyurt, 2013: 402). Daha önceki yıllarda ikilinin ilişkilerinde krize neden olan konular 2000'li yıllarda iş birliği alanına girmiştir.

Özetle; 2000'li yıllarda ikili arasında birçok anlaşma imzalanmış ve ilişkiler iyiye doğru seyir etmiştir. Özellikle 2004 yılında imzalanan Serbest Ticaret Antlaşması ilişkilerin ekonomik zemine oturtulmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmıştır (Sargı, 2014: 133). Diğer bir deyişle imzalanan Serbest Ticaret Antlaşmasıyla Türkiye ve Suriye ekonomiyi ve karşılıklı bağımlılığı güvence altına almalarının yanında, bölgesel olarak da bir iş birliği içerisine girmişlerdir. İkili ilişkilerde önemli bir ilerleme kaydeden Serbest Ticaret Antlaşması'nın ardından Erdoğan, “Kardeş Suriye halkına en kalbi selamlarımı iletirim” açıklamasında bulunmuş ve anlaşmanın Türkiye-Suriye arasındaki ekonomik ve ticari birlikteliğin hukuki altyapısını oluşturan bir adım olduğunu belirtmiştir (Sargı, 2014: 133-134). Esad ise, yaptığı açıklamada, Türkiye ile ikili ilişkilere önem verdiklerini ve bu ilişkileri artırmak istediğini belirtmiştir (Sargı, 2014: 133-134). Örneğin; 2004 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 750 milyon dolar civarındayken, 2008 yılında 1,8 milyar dolara yaklaşmıştır. (Kengerü, 2014: 78).

Ekonomi temelinde gelişen ikili ilişkilerin test edildiği olay ise; 2005 yılında dönemin Lübnan başbakanının öldürülmesi olmuştur. Batılı aktörlerin Suriye'yi sorumlu tuttıkları bu süreçte Türkiye, Şam yönetimine destek vermiştir (Balci, 2013: 276). Bu durum ikili arasındaki ilişkilerin iş birliğine dayanan temellerinin uzun vadeli olduğunu göstermiştir. İlişkilerin geldiği noktayı gösteren diğer bir gelişme ise, Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'dir (Yeşilyurt, 2013: 402). Gümrük vergilerinin kademe kademe kaldırılmasını öngören bu anlaşmanın sonucunda, Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı ihracat ertesi yıl 1 milyar doların üzerine çıkmıştır (Balci, 2013: 276). Bu gelişmelerin ertesinde; Türkiye ve Suriye arasında teknik, kültürel, ekonomik ve bilimsel iş birliğini öngören Türkiye-Suriye Bölgelerarası İş birliği Programını oluşturmuşlardır (Kengerü, 2014: 78). Bu bağlamda Serbest Ticaret Antlaşmasıyla ikili arasında gelişme gösteren ekonomik ilişkiler, Bölgelerarası İşbirliği Programı ile iki ülkenin ticaret hacmi ve yatırım projeleri oldukça artmıştır. İlişkilerin geldiği noktayı gösteren diğer bir unsur ise; 2007 yılında Şam yönetiminin İsrail ve Irak ile arasındaki sorunların çözümü konusunda Türkiye'nin arabuluculuk yapmasıdır (Balci, 2013: 276). Belirtilen gelişmeler neticesinde Ankara ve Şam arasındaki dostane ilişki devamlılığını sürdürmüş ve iki ülke ekonomik, politik ve kültürel anlamda bütünleşme yolunda ilerlemiştir. İki ülke arasında sürdürülen bu dostane ilişki 2009 yılında imzalanan bir antlaşma ile de devam ettirilmiş ve iki ülke vatandaşlarının seyahatlerinde vizelerin kaldırılması yönünde adım atılmıştır. İlişkilerin geldiği noktayı daha iyi kavrayabilmek açısından Ahmet Davutoğlu'nun ifadelerine yer vermek gerektir. Davutoğlu, vizelerin kaldırılması ile ilgili olan süreci ve düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir: “Suriyelilere seslenmek istiyorum. Türkiye sizin ikinci ülkeniz ve Türk halkı kucak açmış sizi vizesiz olarak beklemektedir” (Hürriyet, 20.12.2018). Davutoğlu'nun verdiği mesajdan da anlaşılacağı üzere ortak tarih, kültür ve değer söylemleri Suriye ile olan ikili ilişkilerde geniş bir yer bulmuştur.

Sonuç olarak 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti yönetiminin, dış politikasında bölgesel istikrarı öngören yaklaşımı Türkiye'nin komşularıyla ve Ortadoğu bölgesindeki pek çok devlet ile kültürel-etnik vurguya dayalı ve ekonomik çıkarlarını

güçlendirecek bir dış politika stratejisi geliştirdiği gözlenmektedir. Türkiye ve Suriye 2001-2010 yılları arasında oldukça yakın ve dostane ilişkiler kurmuştur. “Komşularla sıfır sorun” temelli Türk dış politikası ilişkilerin gelişmesine ve ilerletilmesine oldukça katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Suriye ve Türkiye arasındaki yakınlaşma ekonomik alanlarda başlayan ve diğer alanlara da yayılan ileri düzeyde bir iş birliğini doğurmuştur. Devletlerin sosyal aktörler olduğunu ileri süren Konstruktivizm, devletlerin fikirlerinin değiştiğini, normlar geliştirdiğini ve çıkarlarını bu bağlamda şekillendirdiğini de belirtmektedir. Türkiye- Suriye ilişkilerini de bu çerçeveden analiz edebilmekteyiz. İki devletin sosyal ve kültürel bağlamda diyaloglar inşa etmesi ilişkilerin olumlu seyir etmesine ve çıkarların ortak kimliğe dayalı bir zemine oturmasına neden olmuştur. Öte yandan iki ülkenin tarihsel, kültürel ve coğrafi vurgulara dayalı ilişkiler kurması da iş birliğini geliştiren bir unsur olarak önem teşkil etmiştir. Özellikle belirtilen dönemde Türkiye’nin din, kültür ve tarihsel açıdan benzer özelliklere sahip ortak bir kimliğe sahip olan Suriye ile ilişkilerini geliştirdiği ve bu ilişkileri kimlik temelli bir zemine inşa ettiği görülmektedir. Türkiye’nin genelde bölgeye ve özelde ise Suriye’ye konstruktivist yaklaşığını gösteren ve Ahmet Davutoğlu’nun kimliğe vurgu yapan sözleri şu şekildedir: “Ortak sloganımız, ‘ortak kader, ortak tarih, ortak gelecek; el kader el müşterek, el tarih el müşterek, el müstakbel el müşterek’ olarak ilan ediyorum” (Ağır, Atılgan, 2017: 81). Davutoğlu’nun sözlerinden de anlaşılacağı üzere; devletler sosyal aktörlerdir ve oluşturulan ortak bir diyalog sayesinde dış politika eylemleri dönüşebilmektedir. Zira Türkiye’nin bu döneme ait dış politikası stratejik kültürünün ve kimliğinin yansımasıdır. Başka bir deyişle kültürel bağlara vurgu yapan Ak Parti’nin dış politika stratejisinin odak noktası kimlik, kültür ve söylem gibi sosyal değerlerin olduğu, politika tercihlerini şekillendirdiği ve ekonomik çıkarlarını, belirtilen sosyal olgularla inşa ettiği görüşünü savunan Konstruktivizm yaklaşımı ile örtüşmektedir.

4. Sonuç

İkinci dünya savaşı sırasında Türk dış politikasının temeli statükocu politika eylemlerine dayanmaktaydı. Savaşın bitimi ve Soğuk Savaşın başlangıcıyla birlikte özellikle Sovyetler Birliğinin yayılmacılığının sonucunda Türkiye, ABD eksenli Batı yanlısı bir dış politika izlemiştir. Türkiye’nin Batı yanlısı politika izlemesinin nedenini pek çok araştırmacı, bilinçten ziyade mecburiyet olarak değerlendirmektedir. Öte yandan 90’lı yılların başında dış politikasında Türkiye, “Türk Kimliğini” öne çıkarmış daha sonra Necmettin Erbakan döneminde “İslami Kimlik” politikası etkili olmuştur. İsmail Cem İpekçi’nin dış politika söylemi “Batılı Kimlik” etrafında şekillenirken; Ahmet Davutoğlu zamanında “Neo- Osmanlılık Kimliğine” vurgu yapılmıştır.

Türkiye’nin 2000’li yıllarda dış politikasında izlemiş olduğu “komşularla sıfır sorun” politikası Ortadoğu’daki aktörlerle yakın ilişkiler kurmasına vesile olmuştur. Özellikle Suriye ile olan ilişkilerin temeli din, kültür ve tarihsel olgu temelli diyaloglar ile ilerletilmiştir. Türkiye’nin bu döneme ait dış politikası stratejik kültürünün ve kimliğinin yansımasıdır. Başka bir deyişle kültürel bağlara vurgu yapan Ak Parti’nin dış politika stratejisinin odak noktası kimlik, kültür ve söylem gibi sosyal değerlerin olduğu, politika tercihlerini şekillendirdiği ve ekonomik çıkarlarını, belirtilen sosyal olgularla inşa ettiği görüşünü savunan Konstruktivizm yaklaşımı ile örtüşmektedir. İkili ilişkilerde ve iş birliği sürecinde Türkiye- Suriye ilişkileri -realizmin öğretisi olan- çıkarı korumak, onu maksimize etmek ve güç mücadelesi peşinde koşmanın ötesinde sosyal olgular, iş birliği ve diplomasi vasıtasıyla çıkarları korumak olarak görünmektedir. Bu durumun açıklanmasındaki en temel faktör konstruktivizmin öğretisi olan, kimliklerin dönüşüm sürecine girmiş olmasıdır. Kimliğin dönüşüm sürecinde politika yapıcılarının değişmesi, dünya sisteminin dönüşmesi ve sosyal unsurların değişimi etkili olabilmektedir. Başka bir deyişle politika yapıcılarının kimliği de dış politika unsurunun belirlenmesinde önemli bir faktör olmaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde kimliğin ne şekilde değiştiği ve devletlerin dış politika eylemlerinin analiz edilmesinin Türkiye-Suriye ilişkileri çerçevesinde açıklandığı bu çalışmanın temel amacı; belirtilen dönemlerde meydana gelen kimlik değişimlerinin ve kimliklerin etrafında şekillenen çıkarların, dış politikaya olan etkisinin araştırılmasıdır. Bu amaca ulaşılması için Konstruktivist teorinin argümanlarından faydalanılmıştır. Çalışmanın iddiasını; devletlerin sosyal aktörler olduğu ve sosyal olgular ile politika tercihlerini şekillendirip; ekonomik çıkarlarını da belirtilen sosyal olgularla inşa ettiği görüşü oluşturmuştur. Türkiye-Suriye ilişkilerinin vaka olarak seçildiği bu çalışmada, devletlerin ikili ilişkilerinde kimlik faktörünün dış politika eylemlerine olan yansımaları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda devletlerin çıkarlarının, eylemleri şekillendirdiği kabul edilmekle birlikte, kimliklerin de sürekli bir inşa ve dönüşüm süreci içinde olması durumu çalışmanın temel argümanını oluşturmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde Konstruktivizm ve hakim yaklaşım olarak nitelendirilen Realizm, İdealizm ve Liberalizmin karşılaştırılması yapılmıştır. 1990’lı yıllardaki Türkiye-Suriye ilişkilerinin irdelendiği ikinci bölümde ise iki devletin dış politika argümanları değerlendirilmiştir. Değişen kimliğin dış politikayı ne ölçüde şekillendireceği ya da değişen dış politikanın kimliği ne ölçüde biçimlendireceği iddiasını temel alan üçüncü bölümde ise; 2000’li yıllardaki Ak Parti hükümetinin Suriye hükümeti ile olan dış politika argümanları irdelenmiş ve çalışmanın ana iddiası ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- Acet, G.S. (2012), Uluslararası İlişkilerde Dış Müdahale Sorunu: Afganistan Ve Libya Müdahalelerinin Uluslararası Hukuk Ve Meşruiyeti Açısından Değerlendirilmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akıllı, A. (2013). Kimlik- Dış Politika İlişkisi: Türk Devlet Kimliğinin Türk Dış Politikası Üzerine Etkisi. (Yayımlanmış Doktora

- Tezi). Gazi Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alpman, P.S. Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 1-28.
- Altunoğlu, M. (2009). Kimlik 'in Modern İnşası, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, İstanbul: MKM Yayınları.
- Balcı, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Balcı, A. Ve Kardaş, Ş. (Ed.) (2015). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Boyras, H.M. (2015). Türkiye'de Devlet Kimliği Ve Dış Politika. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 425-428.
- Brent J. Steele. (2007). Liberal-Idealism: A Constructivist Critique. *International Studies Review*, 9(1), 23-52. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/4621776>.
- Burchill, S. , Linklater, A. , Devetak, R. , Donnelly, J. , Nardin, T. , Paterson, M. , Reus-Smit, C. ve True, J. (2013). Uluslararası İlişkiler Teorileri. (Çev: Muhammed Ağcan ve Ali Aslan). İstanbul: Küre Yayınları.
- Burr, V. (2006). An Introduction to Social Constructionism. *Routledge is an imprint of the Taylor & Francis Group*. 1-11.
- Çağlar, M. (2017). Toplumsal İnşacı Uluslararası İlişkiler Yaklaşımına Göre 1998- 2011 Arası Ve 2011 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 141-170.
- Ekici, K.D. (2018). Sosyal Konstruktivizme Göre Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası (1983-1993). (Yayımlanmış Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi/ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Ereker, F. (2010). Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, T. (2014). A Constructivist Analysis of Israel's Nuclear Policy. *Bilge Strateji Dergisi*, 6(11), 75-87.
- Ertem, H. (2008). Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstruktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16, 177-237.
- Falk, R. (2005). *Political Science Quarterly*, 120(1), 144-145. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/20202485> .
- Galbin, A.(2014). An Introduction To Social Constructionism. *Social Research Reports*, 26, 82-92.
- Gökcan, Ö. (2018). Türkiye-Suriye İlişkilerinde Bir Kırılma Noktası: Ekim 1998 Krizi Veya Diğer Bir İfadeyle "İlan Edilmemiş Savaş". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 13(1), 159-198.
- Gülser, M. (2017), Türkiye ve Suriye İlişkilerinde Süreklilik ve Dönüşüm Üzerine Bir Dış Politikası İncelemesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Güney, M.K. (2017), İnşacılık Kuramı Kapsamında 2000'li Yıllarda Türk Dış Politikası Ve Kimlik. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Hale, W. (1992). Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 68(4), 679-692. doi:10.2307/2622709.
- Harshe, R. (2006). Culture, Identity and International Relations. *Economic and Political Weekly*, 41(37), 3945-3951. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/4418700>.
- Hopf, T. (1998). The Promise of Constructivism in International Relations Theory. *International Security*, 23(1), 171-200. doi:10.2307/2539267.
- Hurd, I. (2008). Constructivism. In (Ed.), *The Oxford Handbook of International Relations: Oxford University Press*, Erişim Adresi: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199219322.001.0001/oxfordhb-9780199219322-e-17>.
- İlter, E. (2015), Uluslararası Hukukta Koruma Sorumluluğu: Libya Örneği. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- İren, A. (2013), Uluslararası İlişkilerde Bir Kuvvet Kullanma Aracı Olarak Koruma Sorumluluğu: Darfur Ve Libya Örnek Olay İncelemeleri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kardaş, Ş. (2011). Charting the new Turkish foreign policy. *International Journal*, 67(1), 1-6. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/23265961>.

- Kaya, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 84-111. doi: 10.1501/SBFder_0000002074.
- Kengerü, A. (2014). Soğuk Savaş Sonrası Türkiye- Suriye İlişkileri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Koprulu, K. (2009). Paradigm Shift in Turkey's Foreign Policy. *The Brown Journal of World Affairs*, 16(1), 185-201. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/24590749>.
- Larrabee, F. (2007). Turkey Rediscovered the Middle East. *Foreign Affairs*, 86(4), 103-114. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/20032418>.
- Oran, B. (2016). *Türk Dış Politikası Cilt:1(1919-1980)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (Ed.) (2009). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oran, B. (Ed.) (2013). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt III*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öniş, Z. (1995). Turkey in the Post-Cold War Era: In Search of Identity. *Middle East Journal*, 49(1), 48-68. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/4328771>.
- Palan, R. (2000). A World of Their Making: An Evaluation of the Constructivist Critique in International Relations. *Review of International Studies*, 26(4), 575-598. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/20097700>.
- Roskin, M.G ve Bery N. O. (2004). *Uluslararası İlişkiler: UI'nin Yeni Dünyası*. (Çev. Özlem Şimşek). Ankara: Adres Yayınları.
- Rumelili, B. (2015). "Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 169-185.
- Sak, Y. (2015). Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye'de Yaşanan ya da Yaşanacaklar için Dersler. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 11(44), 121-153. Erişim Adresi: http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2016/06/44_5.pdf.
- Sargı, İ. (2014). Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) Döneminde Türkiye'nin Irak, İran ve Suriye ile İlişkileri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sayari, S. (2000). Turkish Foreign Policy in the Post-Cold War Era: The Challenges of Multi-Regionalism. *Journal of International Affairs*, 54(1), 169-182. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/24357694>.
- Şahin, M. (2012). Syrian Dispute In The Context Of Structural Constructivism. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 19-26.
- Şahin, M. ve Şen, O. (Ed.) (2014). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Tandoğan, M. (2015). Konstrüktivizm (Sosyal İnşacılık) Kuramı Bağlamında Afrika Birliği. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 634-650.
- Terry, P. (2015). The Libya intervention (2011): Neither lawful, nor successful. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 48(2), 162-182. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/24585876>.
- Ulu, C. (2014). Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye Suriye İlişkileri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/2706858>.